

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

SLS nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår inom SLS – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Brevet är gratis och sänds ut per e-post med några veckors mellanrum. Sänd ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till adressen nyhetsbrev@sls.fi. Din prenumeration bekräftas med ett svarsmeddelande.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sällskapetets webbplats www.sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning *Källan*, årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* gratis samt 50 % rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 20 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Riddaregatan 5, 00170 Helsingfors

SLS ARKIVCENTRUM I VASA

Handelsplanaden 23, 65100 Vasa

Tfn (09) 61 87 77 (gemensam växel)

info@sls.fi www.sls.fi

Öppet vardagar 9.00–16.00

källan

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

SLS

1/2013

TEMA

DEMOKRATI OCH MINORITETER

Minoriteters medier ~ Medborgare och demokratiska samtal ~ Rikssvensk i Finland

Fira födelsedag ~ Monica Fagerholm ~ Medeltida ballader

3–19 TEMA: Demokrati och minoriteter

27 Nyförvärv vid SLS arkiv

- 3 Rikssvenskar i Finland
- 4 Egna medier livsviktiga för minoritetsspråk
- 7 Att navigera i ankdammens gränsvatten
- 10 Samtidssyn och kunskap
- 11 Medborgare och demokratiska samtal
- 15 Medborgarråd ger nya tankar
- 18 Flerspråkigt på finlandssvenska
- 20 "Facebook var fylld av grattisar".
- 26 Att fira studenten. Frågelista

- 27 Nyförvärv och tillväxt vid SLS arkiv 2012
- 30 Finlandssvensk dramatik i arkiven
- 32 Teoretiska ingångar till Monika Fagerholms författarskap
- 34 Nytt liv i gamla ballader
- 36 Bra, bättre, läslig
- 40 Pris, stipendier och understöd
- 42 Två perspektiv på svenskans normering i Finland
- 46 Aktuellt från SLS
- 48 Nya böcker från SLS
- 51 SLS föredragsserie hösten 2013

KÄLLAN. Svenska litteratursällskapet informerar 1/2013 (20:e årgången). Utgivare: Svenska litteratursällskapet i Finland, Riddaregatan 5, 00170 Helsingfors www.sls.fi tfn (09) 61 87 77 e-post: info@sls.fi

Ansvarig utgivare: **Gunilla Löfstedt-Söderholm** Red. chef: **Nina Edgren-Henrichson** Redaktörer: **Nora Ervalahti, Hedvig Rask**
Layout: **Antti Pokela** Övriga redaktionsmedlemmar: **Mikael Korhonen, Christer Kuvaja, Jonas Lång** Fotograf (när inte annat anges):
Janne Rentola Arkivbilder ur egna samlingar Tryck: Painoyhtymä Oy / Östra Nylands tryckeri, Borgå 2013
ISSN-L 1237-8356 ISSN 1237-8356 (print) ISSN 2242-6787 (online)

Omslag: illustration av Johan Isaksson

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS FÖREDRAGSSERIE 2013

Petersburg – Stad, du vist välvda

Om stadens liv, litteratur och historia

Föredragsserie hösten 2013 i Svenska litteratursällskapet hus,
Riddaregatan 5, Helsingfors

Måndagen den 9 september kl. 18.00

Hanna Ruutu: Petersburgsmyten i rysk litteratur

Barbara Lönnqvist: Den sista Petersburgsdiktaren – Anna Achmatova

Måndagen den 14 oktober kl. 18.00

Max Engman: S:t Petersburgs finska skorstensfejare. Yrkesmonopol och etnisk nisch

Johanna Wassholm: Svenskar, finländare och tyskar. Nationella och språkliga förhållanden i S:t Petersburg i början av 1800-talet

Måndagen den 11 november kl. 18.00

Kristina Rotkirch: Smärtpunkter i stadens inre. En presentation av författaren Jelena Tjizjova

Elena Hirn: Staden med många namn

Måndagen den 9 december kl. 18.00

Milena Parland: Det mångkulturella S:t Petersburg i dag

Anders Mård: S:t Petersburg. Trender och fenomen i det moderna samhället

Med förbehåll för ändringar

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Rikssvenskar i Finland

Det är mycket möjligt att rikssvenska läsare drar slutsatsen att rubriken ovan syftar på något tillfälligt. Någon grupp från Sverige har besökt Finland och där upplevt något som nu ska återberättas, alternativt motiverar svenskarnas uppträdande en betraktelse. Det är inte alls omöjligt att också finländska läsare associerar i samma banor. Till skillnad från i Sverige, där sverigefinländarna utgör en självklar närvaro i det nationella medvetandet, är rikssvenskar i Finland säkert för många ett tämligen perifert fenomen, i stort sett liktydigt med kryssningsresenärernas strövtåg från Salutorget till Stockmann.

Ändå har det genom historien inte bara flutit strömmar från Finland till Sverige. Även om numerären varit blygsammare har individer och grupper hela tiden rört sig också i den motsatta riktningen. Som rikssvensk i Finland är jag själv ett exempel på detta inflöde, som inte ser ut att minska i den europeiska ekonomiska integrationens visserligen bekymmersamma tidevarv.

Sverigefinländarnas integration i det svenska samhället har granskats ur många olika synvinklar. I detta nummer av *Källan* presenteras aktuell forskning som behandlar rikssvenskars integration i Finland – ett område som tidigare knappast undersökts. Skillnaderna är givetvis stora mellan olika grupper av rikssvenska invandrare, men vissa trösklar är återkommande. Till att börja med är språkproblemet inte mindre från svenska till finska än från finska till svenska. Vanor och attityder varierar visserligen också inom våra båda länder, där exempelvis de norrländska många gånger visar större likheter med de finländska än med de stockholmska. Det kan ändå inte förnekas att de skilda historiska erfarenheterna har skapat vissa påtagliga skillnader mellan mentaliteterna i Sverige och i Finland.

”De kunskaper jag tillägnat mig på landsbygden i Södra Karelen kommer dock sällan till nytta i min dagliga verksamhet som professor vid Åbo Akademi.”

Yles dokumentärserie ”Suomi on ruotsalainen” provocerade många genom sitt insisterande på att Finland i många avseenden ännu i stor utsträckning präglas av sin svenska historia. Även om kunskapen om den gemensamma historien kunde vara bättre råder det dock inget tvivel om att finländarnas kunskaper om Sverige genomsnittligt är betydligt bättre än svenskarnas om Finland. Själv till en början fånge i detta okunskapens mörker har jag sedan slutet av 70-talet tack vare min hustru, en av otaliga andra generationens sverigefinländare, fått en bättre inblick i finländska förhållanden än de flesta av mina landsmän. De kunskaper jag tillägnat mig på landsbygden i Södra Karelen kommer dock sällan till nytta i min dagliga verksamhet som professor vid Åbo Akademi. Det gäller mitt finska ordförråd, som till skillnad från det som inhämtas i skolspråken har en stark slagsida mot natur, mat och dryck och handfasta praktiker, medan de abstrakta begreppen är sorgligt dåligt företrädade. Det gäller också mina sociokulturella erfarenheter av en verklighet som inte har många likheter med den jag kommer i kontakt med vid Humanistiska fakulteten. Återigen: skillnaderna kan vara lika stora inom våra länder som mellan dem.

Universitetsvärlden i Sverige och Finland har förvisso historiskt betingade lokala särdrag, men dessa framstår för varje år som mindre viktiga i jämförelse med den gemensamma ivriga anpassningen till de stora internationella trenderna. Samma toppstyrning, samma *business* här som där. Samma föreställning om att kvalitet kan säkras genom

kvantifiering. Samma iver att mäta – och samma naiva tilltro till måttstockar som i själva verket är allt annat än objektiva. Förflyttningen till den finska universitetsvärlden medförde därför inte någon avgörande skillnad särskilt som den traditionella kärnan, undervisning och forskning, trots de oroväckande tendenserna ännu är densamma i båda länderna. Problemen finns där, men de hade varit lika påtagliga om jag förblivit i det gamla landet.

Språkproblemet kunde tyckas vara irrelevant för den som arbetar vid ett lärosäte där undervisning, forskning och administration genomförs på svenska. Men det svenskspråkiga universitetet är ingen isolerad ö. Mina alldeles otillräckliga kunskaper i finska blir ett problem så snart jag ställs inför en rapport eller en skrivelse från ministeriet som endast föreligger på finska, eller så snart det handlar om nationellt samarbete inom undervisning eller forskning. Och de blir mycket påtagliga så snart jag lämnar den svenska språköen och ger mig ut på stan. Ibland är det så enkelt att vara rikssvensk i Finland att jag inte ens reflekterar över att jag är det; andra gånger är det förvirrande och frustrerande. I det stora hela är det utmanande och mentalt vitaliserande. Det kan tänkas att den effekten tunnas ut i takt med integrationen, för att slutligen helt försvinna. Men den dagen, den sorgen. ■

CLAES AHLUND

Claes Ahlund är professor i litteraturvetenskap vid Åbo Akademi och styrelsemedlem i SLS.

EGNA MEDIER

livsviktiga för minoritetsspråk

Språkliga minoriteters motivation att bevara sitt språk påverkas av hur de uppfattar det egna språkets vitalitet och samhällseliga ställning. Därför är det viktigt att språkminoriteter har egna medier, eller åtminstone tillgång till medier på det egna språket, menar medieforskaren László Vincze vid Svenska social- och kommunalhögskolan, tidigare forskare vid SLS samhällsvetenskapliga nämnd.

KIRA SCHROEDER

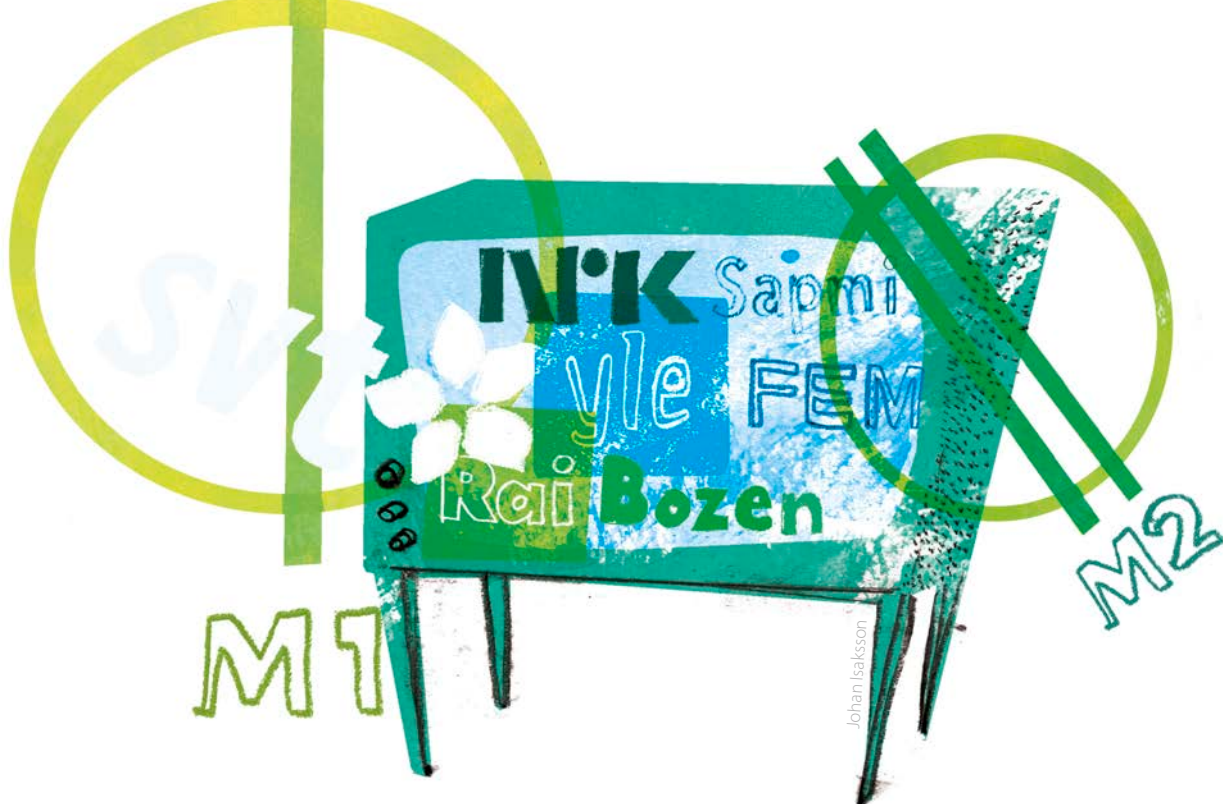
I sin färsta doktorsavhandling jämför László Vincze tv-användningen bland finlandssvenskar, ungerskspråkiga i Rumänien och tyskspråkiga i Italien. Att Vincze valde att studera just tv beror bland annat på att tv som medium har hög status.

– De flesta andra medietyper är lätta att utveckla – t.ex. en radiostation eller en webbtidning, men tv är dyrt. Det innebär att tv:n är en viktig institution statusmässigt, förklarar han.

På många håll i Europa är det vanligt att minoriteterna har tillgång till tidningar, radio och webb på minoritetsspråket, men inte en egen tv-kanal.

László Vincze har skrivit en avhandling om medier och minoritetsspråk. Foto: Kira Schroeder.

Tvåspråkighet ingen självklarhet

Vincze valde att studera tv-användningen hos tre europeiska språkminoriteter: finlandssvenskar i Nyland, ungersktalande i Transsylvanien i Rumänien och tysktalande i italienska Sydtyrolen. De tre minoritetsgruppernas ställning är rätt olika, men det finns också vissa likheter: alla tre språkminoriteter talar ett språk som är ett officiellt majoritetsspråk i ett annat land och alla är relativt stora minoriteter (se faktaruta). Men enligt Vincze är det bara i Finland som det är accepterat att vara tvåspråkig fullt ut.

– I Transsylvanien kan jag säga att om ett barn föds i en tvåspråkig familj blir det med 95 procents säkerhet rumänskt, vilket innebär att assimilationen är mycket stark. I Finland är det inte så, här bevarar man tvåspråkigheten bättre. Därför är det möjligt att en person som tittar på tv enbart på finska ändå kommer att bevara sin tvåspråkighet, förklarar han.

Sydtyrolsk minoritets-tv succé

Tillgången till egna tv-kanaler på minoritetsspråket varierade i de tre undersökta regionerna. I Transsylvanien har den ungerska minoriteten tillgång till ungerskspråkig tv från Ungern, men ingen egen ungerskspråkig lokalkanal.

I Sydtyrolen har den tysktalande minoriteten tillgång till ett stort tyskspråkigt tv-utbud

” På många håll i Europa är det vanligt att minoriteterna har tillgång till tidningar, radio och webb på minoritetsspråket, men inte en egen tv-kanal.”

via tyska, schweiziska och österrikiska kanaler, och dessutom har den en egen sydtyrolsk tyskspråkig minoritetskanal. Nyligen publicerades en stor undersökning om medieanvändningen i Sydtyrolen som visade att den lokala kanalen på minoritetsspråket tyska var otroligt populär. László Vincze betecknar mediepolicyn i regionen som mycket speciell.

– Kanalen får pengar från italienska staten för att göra tv-program, men Italien säger inte hur mycket innehåll kanalen ska producera för pengarna, det kan vara 1 timme eller 10 timmar. Kanalen producerar ungefär 2–3 timmar per dag, men det den gör har väldigt hög nivå, så hög att alla tittare väljer den kanalen, säger Vincze.

Själv har han haft stor behållning av att titta på kanalen och tycker att Sydtyrolens tv-politik är ett föredöme ur minoritetssynpunkt.

Italiensk nakenhet vs tysk disciplin

– Människor som talar ett minoritetsspråk som modersmål och bor i tvåspråkiga regioner använder i allmänhet tv av olika skäl på minoritetsspråket och majoritetsspråket. Språken har alltså olika funktioner när det gäller medieanvändningen, förklarar László Vincze.

– I Nyland används rikssvenska kanaler mest för underhållning, Yle Fem för information och finskspråkiga kanaler för båda, menar László Vincze.

I hans tycke är finsk- och svenskspråkig finländsk tv rätt lika, medan skillnaderna mellan tysk och italiensk tv är stora.

– I Italien satsar man på show och nakenhet, och också politiska program är friare än motsvarande tyskspråkiga, där man är mer disciplinerad. Också sportreferat har väldigt olika stil, förklarar Vincze, som menar att tittarnas perspektiv på språken därmed också blir olika ifall man tittar på tv på tyska eller italienska.

Egen tv-kanal guld värld

László Vincze anser att det vore ytterst viktigt att den ungerskspråkiga minoriteten i Transsylvanien skulle få en egen tv-kanal.

– Det finns 1,5 miljon ungerskspråkiga i Rumänien, lika många som Estlands hela befolkning, men om du vill veta något om din stad får du in-

formation bara på rumänska. Den ungerska minoriteten har tillgång till de ungerska tv-kanalerna, men de kommer inte att visa något om en stad i Transsylvanien på de ungerska kanalerna. En tv-kanal på ett minoritetsspråk visar världen ur en annan vinkel, konstaterar han.

Vincze anser att minoritetsmedier är mycket viktiga också i Nyland där man har lite kontakt med svenskan i vardagen. Men förutom lokalt tv-innehåll propagerar Vincze också för fri tillgång till de rikssvenska kanalerna, helt enkelt för att erbjuda nylänningarna så mycket svenskspråkigt tv-innehåll som möjligt.

– I Sydtyrolen har tyskan en stark position, mycket starkare än svenskan i södra Finland. De har tillgång till tv-innehåll från hela den tyskspråkiga världen, vilket gör att det finns alternativ, allt du vill ha på tyska får du på tyska, förklarar Vincze.

Enligt honom skulle det vara viktigt att ha tillgång till medier från Sverige i södra Finland eftersom man har mindre kontakt med svenskan i vardagslivet än i de andra regionerna.

– En vuxen människa tittar på tv två timmar per dag och det är inte litet. Om du inte har kontakt med ditt språk annars kan tv erbjuda en möjlighet till det, säger László Vincze. ■

Kira Schroeder är frilansjournalist.

SVENSKA, TYSKA OCH UNGERSKA SOM MINORITETSSPRÅK

	SVENSKAN I FINLAND	TYSKAN I SYD TYROLEN	UNGERSKAN I TRANS SYLVANIEN
<i>Status</i>	Officiell	Officiell	Icke-officiell
<i>Antal</i>	291 000 (5,4 %)	330 000 (0,5 %)	1 450 000 (6,6 %)
<i>Medieutbud</i>	Egen tv-kanal. Delvis tillgång till tv från Sverige.	Stort. Tyska, schweiziska och österrikiska kanaler samt en egen minoritetskanal på tyska som görs i Sydtyrolen.	Relativt stort, men ingen egen lokal tv-kanal på minoritetsspråket ungerska.

Att navigera i ANKDAMMENS GRÄNSVATTEN

Inflyttade "rikssvenskar" i Helsingfors intervjuades i ett sociologiskt forskningsprojekt som genomfördes vid SLS åren 2011 och 2012. Projektet analyserade de intervjuades erfarenheter av att flytta till Finland, framför allt när det gällde deras sociala integration i Helsingfors och deras upplevelser av de etniska gränserna mellan svenskt och finskt i Finland.

SABINA FORTELIUS & ÖSTEN WAHLBECK

Svenska medborgare flyttar i allt större utsträckning till Finland, och Helsingfors är den kommun som lockar mest. Det saknas tidigare forskning om svenska medborgares inflyttning i Finland, men uppgifter från befolkningsregistren i Sverige och Finland ger vid handen att de inflyttade svenskarna utgör en heterogen grupp. Många svenska medborgare har en finsk bakgrund och anknytning, men projektet valde att fokusera på inflyttade svenskar *utan* en tidigare koppling till Finland. Ur en sociologisk synvinkel är det av särskilt intresse att studera hur en person *utan* lokal bakgrund orienterar sig i de etniska gränsdragningarna i en ny kontext. Som inflyttad svenskspråkig från Sverige är man tvungen att navigera bland de språkliga och etniska sociala kategoriseringarna i Finland. Inflyttade rikssvenskar har därför en utomstående synvinkel, och kan uppmärksamma sådana processer som kan upplevas självklara och passera obemärkta av finlandssvenskar eller återflyttade sverigefinländare.

Dessa utgångspunkter var bakgrunden till det tvååriga forskningsprojektet "Svenska invandrare i Finland: Etniska relationer i mötet mellan svenskt och finskt" som genomfördes av forskaren Östen Wahlbeck tillsammans med forskningsassistenten Sabina Fortelius. Projektets generella syfte var att få ett nytt perspektiv på existerande sociala strukturer genom en analys av nyinflyttade svenscars tolkning av och orientering i en etnisk relation, som de tidigare inte varit delaktiga i. Inom projektet gjordes halvstrukturerade djupintervjuer med trettio utvalda informanter i Helsingfors. De intervjuade var i åldern 25–60 år, hälften män och hälften kvinnor.

Intervjuerna gav ett material som erbjuder goda möjligheter att analysera dynamiken i den sociala integrationen och i relationerna till svenskspråkiga sociala sammanhang i Helsingfors. Ett centralt resultat är att informanternas familjeband verkar ha stor betydelse för hur informanterna upplever den sociala integrationen och de sociala banden till Svenskfinland. In-

tervjuerna visar att integrationen i finlandssvenska sociala sammanhang kan ske relativt snabbt, men att processen inte är självklar. Den viktigaste migrationsorsaken är ofta en finländsk partner, som i praktiken blir av avgörande betydelse för de sociala nätverken i Finland.

Mitt intryck är att det är så otroligt tryggt att vara finlandssvensk, så man har väl ett sådant jättestarkt nätverk. Eller, det är fallet för min man. Och det är ett nätverk som jag egentligen på många sätt har fått anknyta till. Och det gäller liksom både näringslivet och sedan alla möjliga, hobbyer och, allt vad man håller på med, så att, som jag nu uppfattar det, om man jämför med andra storstäder och länder, där man kanske, på nåt sätt är mer, anonym...[...] Ibland tycker jag lite synd om de som kommer hit och är då tillsammans med en finskspråkig och som helt hamnar utanför det här underbara finlandssvenska nätverket. [...] Även om man inte har någon privat anknytning till det finlandssvenska [...] så skulle jag rekommendera alla att ändå söka de kontakterna, för man får så mycket gratis. Och får det så mycket lättare. Än om man liksom enbart går via de finskspråkiga kanalerna. (Kvinna, 35–40 år)

Samtliga intervjuade upplevde att de finlandssvenska sociala nätverken utgör en mycket viktig resurs för inflyttade svenskar, men samtidigt kunde de ha en ambivalent inställning till att bli alltför bundna vid den finlandssvenska minoriteten. De intervjuade underströk att språkkunskaper i finska var viktiga speciellt i situationer då de upplevde sig begränsade av det finlandssvenska samhället, exempelvis i fråga om möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. Alla upplevde dessutom att de inte kan bli finlandssvenskar, något som ofta förklarades med att man saknade ”rötter” i kulturen eller landet.

Intervjuerna illustrerar på ett mångsidigt sätt informanternas åsikter om och erfarenheter av språkfrågor i Finland. Materialet belyser också de intervjuades relativt kluvna och ambivalenta inställning till finlandssvenska minoritetsstrategier, och till tvånget att göra olika språkval i Finland. Även om nyttan av att upprätthålla det svenska språkets ställning i Finland erkänns, kan ett aktivt ställnings-tagande kännas avlägset.

Jag tycker det är, en fråga som är ganska, som kommer upp ofta [...], det hur man som svensk kan förhålla sig till det här krav, språkfrågan eller vad man nu skall kalla den, konflikten liksom, att man ska ha

» Alla upplevde dessutom att de inte kan bli finlandssvenskar, något som ofta förklarades med att man saknade ’rötter’ i kulturen eller landet.”

rätt att prata svenska med myndigheter och ska skol-svenskan finnas kvar eller inte och ... All vrede som finns kring det där på olika sidor. Det tycker jag är lite knepigt. För jag borde vara lojal med finlandssvenskarna och tycka att det ska vara; praktiskt försöka stödja det. Samtidigt så tycker jag att, jag är inte finlandssvensk, jag är inte medborgare i det här landet liksom. Jag skulle hellre hålla mej utanför. (Kvinna, 30–35 år)

Jag kan dålig finska. Då vill jag inte att [de] ska tycka att jag är en finlandssvensk som inte har lärt mej, utan jag försöker säga, jag är rikssvensk, jag kan väldigt lite finska. [...] Då slipper jag undan hela den här politiska diskussionen. Utan då är jag en utlänning liksom. (Kvinna, ca 35 år)

Ovanstående uttalanden kan tolkas ha samband med informanternas majoritetsbakgrund och deras önskan att fritt kunna göra olika individuella livsval. Till skillnad från en person med minoritetsbakgrund, som i liknande situationer kunde förväntas handla i enlighet med minoritetens position, kan en person med majoritetsbakgrund

grunda sina val på andra premisser. Som inflyttad svensk kan man aktivt eftersträva att förhålla sig neutralt till språkdiskussionen i huvudstadsregionen och se den utifrån en utomstående position. Man positionerar sig alltså inte automatiskt som minoritetsmedlem bara för att modersmålet är gemensamt med en språkminoritet i samhället.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de finlandssvenska sociala sammanhangen har varit en viktig resurs för de intervjuade svenska invandrarna i huvudstadsregionen, men att de inte per automatik "blir finlandssvenskar". Ett råd som många av de intervjuade ville ge åt nyanlända svenskar var därför: "man ska lära sig finska och så ska man umgås med finlandssvenskar". (Man, 35–40 år) ■

Sabina Fortelius slutför sin pro gradu-avhandling i sociologi vid Helsingfors universitet om nyanlända svenska invandrarers arbetsintegration i huvudstadsregionen.

Östen Wahlbeck är universitetslektor i sociologi vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet och slutför ett bokmanuskript med arbetsnamnet "Rikssvensk i Finland".

”Som inflyttad svensk kan man aktivt eftersträva att förhålla sig neutralt till språkdiskussionen i huvudstadsregionen och se den utifrån en utomstående position.”

T.v. Östen Wahlbeck ledde 2011–2012 projektet "Svenska invandrare i Finland: Etniska relationer i mötet mellan svenskt och finskt". Projektets slutseminarium hölls i december 2012.

MITTEN Sociologerna Mika Helander och Karin Creutz från tankesmedjan Magma presenterade en undersökning om integration på svenska i huvudstadsregionen.

T.H. Politikern och samhällsdebattören Maria Wetterstrand berättade om sina egna erfarenheter som rikssvensk i Finland.

Samtidssyn och kunskap

”Att oro och missnöje artikuleras är viktigt i en demokrati. Men vi har också anledning att se utöver och förbi de hotbilder som nu ges allmän spridning.”

Något paradoxalt, kan det tyckas. Vi har en uppfattning om det som hände förr tack vare historikernas analyser. Vi pejar kommande möjligheter och hot i olika slag av framskrivningar och prognoser som görs av såväl samhällsvetare som ekonomer. Men bilden av det som händer just nu hamnar ofta i skymundan. Det är svårt att se skogen för alla träd.

En värdekonserver populism har allt sedan förra riksdagsvalet tagit struvtag på de politiska partierna. Utåtriktad framtids-optimism har vänts till ängsligt säkrande av positioner. Ett nygammalt partis stora framgång ändrade med en gång stämningsslaget i politiken.

Men stanna upp ett tag. En undersökning som TNS-Gallup gjorde av väljaropinioner omedelbart efter riksdagsvalet 2011 visar att illamåendet emanerar ur en rätt stor – men dock – minoritet.

Av sannfinländarnas väljare ansåg tre fjärdedelar att viljan att förändra politiken var det viktigast för hur de valde att rösta. Bland alla som röstade var drygt en fjärdedel av denna åsikt. Till och med i det traditionella missnöjespartiet Vänsterförbundet gav mindre än en tredjedel denna förklaring som huvudorsak till sitt valbeslut.

Mer än varannan sannfinländsk väljare ansåg att viljan att hålla Finland finskt, och att motsätta sig utländsk invandring, hade avgörande betydelse för vilket parti de röstade på. Medeltalet bland alla som röstade i valet var i båda fallen mindre än en femtedel.

Jämfört med riksdagsvalet 2007 ökade viljan att förändra politiken som motiv för valbeslutet med en ynka procentenhet, från 26 procent till 27. Denna vilja koncentrerades i stor utsträckning till ett parti, sannfin-

ländarna, som fick mindre än en femtedel av rösterna.

Det är självfallet viktigt att ta denna minoritet på allvar. Den har ett starkt inslag av grupper som är utsatta för de negativa dragen i samhällsförändringen, med legitim orsak att uttrycka illamående. Att oro och missnöje artikuleras är viktigt i en demokrati. Men vi har också anledning att se utöver och förbi de hotbilder som nu ges allmän spridning.

Utmaningen mot det svenska i Finland följer samma mönster som missnöjesyttringarna i stort. Hotbilder stöds av hatbilder, distribuerade av en smal minoritet förankrad i populismens grävatten.

Men undersökningar visar att de flesta i Finland uppskattar landets tvåspråkighet. Valet av svenska som skolspråk är populärt över språkgränsen. Även inslaget av svenska medier upplevs berikande. Medieutbudet har, trots tidningarnas kris, snarare berikats än tunnats ut. Program från Sveriges television stärker *Yle Fem* i hela Svenskfinland. Nya satsningar på webb-tv stärker medieutbudet på internet. Allt har inte blivit sämre trots ekonomisk åtstramning. Vi är duktiga på att göra saker på nya sätt då vi lägger manken till. Riktiga val förutsätter en samtidssyn byggd på kunskap.

Detta nummer av *Källan* har samhällsvetenskaper som tema, med spännande berättelser som bidrar till en mera mångsidig bild, byggd på kunskap i stället för inlänade fördomar. Sådan samtidskunskap behövs, som underlag för kloka bedömningar. ■

TOM MORING

Tom Moring är professor i kommunikation och journalistik vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet och medlem i SLS styrelse.

Medborgare och demokratiska samtal

Filmen *Magic Town* handlar om staden Grandview, en småstad som de facto är en spegelbild av USA. Staden utgör det perfekta statistiska urvalet och medborgarnas åsikter här stämmer perfekt med de nationella Gallup-undersökningarna. Staden blir så småningom känd som "den allmänna opinionens stad". Stadens invånare blir självmedvetna och känner ett visst ansvar för sina åsikter eftersom de vet att hela landet kommer att lyssna på dem. Frågorna som ställs i Gallup-undersökningarna är viktiga och invånarna börjar så småningom gemensamt skaffa sig information och fakta och diskuterar med varandra innan de bildar sig en åsikt. Inom kort börjar stadens åsikter skilja sig från de nationella undersökningarna. När 79% av invånarna i Grandview uppger sig vara villiga att rösta på en kvinna som USA:s nästa president blir det nationell uppståndelse och den lilla staden blir utskrattad.

Grandviews allmänna opinion är vad ett mikrokosmos av USA tycker om en fråga efter att de haft möjlighet att bättre fokusera på den, att diskutera, argumentera och undersöka förutfattade meningar. Kanske är detta vad hela landet skulle tycka om de haft möjlighet att sätta sig in i frågan i motsvarande grad. Det väcker frågan "Vems åsikter är mer värda att lyssna till? Den sedvanliga opinionens, i form av svar i en Gallup-undersökning, eller den övervägda åsikten hos medborgare som övervägt, undersökt och diskuterat frågan?", som J. S. Fishkin ställer i sin bok *The Voice of the People*.

Demokratin fungerar dåligt när medborgarna bildar åsikter och fattar beslut isolerade från varandra, vilket ofta är fallet i representativ demokrati. En genomtänkt åsikt baserar sig på relevant information – både fakta om en fråga och medvetenhet om olika perspektiv. Politiska samtal och debatt i

Hur kan medborgarnas inflytande stärkas i det politiska beslutsfattandet? Forskare inom samhällsvetenskaperna försöker finna svar på den frågan bland annat genom att undersöka och utarbeta modeller för s.k. demokratiska samtal. I sin kommande avhandling undersöker Marina Lindell hur sådana samtal inverkar på deltagarnas kunskaper och åsikter om de politiska frågor som diskuteras.

MARINA LINDELL

” Vems åsikter är mer värda att lyssna till? Den sedvanliga opinionens, i form av svar i en Gallup-undersökning, eller den övervägda åsikten hos medborgare som övervägt, undersökt och diskuterat frågan?”

riksdag och andra parlamentariska institutioner är en central del i demokratin. Folkets representanter förväntas diskutera, argumentera och fatta övervägda beslut för samhällets bästa.

Under de senaste trettio åren har vi sett ett ökat intresse hos både forskare och politiker att även inkludera medborgarna i beslutsfattandet. Även om vardagliga samtal mellan medborgare är viktiga har arrangerade samtal om politik mellan medborgare fått en alltmer central roll. Om medborgarna skall delta i beslutsfattandet bör de ha bättre kunskap om vad de fattar beslut om.

Denna trend syns även i forskningen. Inom demokratiteori har deliberativ demokrati, även kallad samtalsdemokrati fått allt större fotfäste. Samtalsdemokrati är en modell för hur åsikter (borde) bildas. Genom samtal genereras välgrundade åsikter och förnuftiga argument som vägleder beslutsfattandet. Samtalsdemokratins främsta kännetecken är det deliberativa samtalet mellan jämlikar. I ett deliberativt samtal är det argumenten som faller avgörandet om vilka beslut som fattas – det är inte utbildning, makt, erfarenhet eller verbal och intellektuell förmåga hos deltagarna i samtalet. Argumenten värderas i förhållande till varandra och det bästa argumentet utkristalliseras i diskussionen.

Det deliberativa samtalet förväntas skapa större rättvisa eftersom åsikter och perspektiv bedöms utifrån de argument som förs fram och inte utifrån vem som för fram dem. Samtalet förväntas också

” Genom samtal genereras välgrundade åsikter och förnuftiga argument som vägleder beslutsfattandet.”

klargöra deltagarnas åsikter, hjälpa dem att få information om andras preferenser och att ta andras behov och intressen i beaktande. Deltagarna i samtalet tvingas tänka på vad som kan vara bra orsaker för alla andra som involveras eller påverkas av besluten, vilket ökar förståelsen och den ömsesidiga respekten mellan medborgare.

Deliberation, som det deliberativa samtalet kallas i vetenskapliga sammanhang, kan enkelt uttryckt definieras som diskussion i en grupp med jämlika medborgare med syftet att nå en gemensam syn på ett gemensamt problem. En idealisk deliberation innefattar aktivt deltagande, riktad uppmärksamhet, kritiskt lyssnande och genomtänkt diskussion om ett speciellt tema. Ett övergripande syfte med deliberation är att de som deltar skall fatta ett gemensamt beslut efter att ha argumenterat och övervägt olika alternativ.

Alla hyser inte uppfattningen att deliberativa samtal kan förbättra demokratin. Bland skeptikerna finns en oro över att det deliberativa samta-

” Huvudsyftet med experimentet var att jämföra om gruppsammansättningen har någon inverkan på samtalet och på dem som deltar.”

let domineras av medborgare med mer resurser på bekostnad av mer missgynnade grupper och individer. Ett problem med samtalsdemokrati är att teorin visat sig vara svår att förverkliga i praktiken eftersom antalet deltagare i ett deliberativt samtal inte kan vara alltför många.

Förespråkare för samtalsdemokrati ser s.k. deliberativa mini-demos som en metod att förverkliga den deliberativa idén i praktiken och utveckla demokratin mer generellt. Robert Dahl (1989) var den forskare som först använde begreppet mini-demos. Han beskriver ett mini-demos som tusen slumpmässigt utvalda deltagare med uppgiften att reflektera över en fråga och sedan offentliggöra sina val. Ett mini-demos består av rådgivande specialister och administrativ personal och den bedömning ett mini-demos gör i en fråga skulle representera demos (hela folkets) bedömning. Sedan Dahl publicerade sina tankar har många olika typer av mini-demos genomförts. Exempel på sådana mini-demos är medborgarråd, deliberativa opinionsundersökningar, konsensuskonferenser och medborgarjuryer.

Medborgarsamtal om invandring

Forskningen har till stor del fokuserat på att diskutera och utveckla teorin men de senaste tjugo åren har forskningen tagit en empirisk vändning. Allt fler medborgarsamtal har ordnats både i experimentellt samhällsvetenskapligt syfte och för att utveckla demokratin på olika nivåer och öka medborgardeltagandet. Våren 2012 arrangerades en medborgardiskussion i Åbo av den forskargrupp vid Samhällsforskningsinstitutet vid Åbo Akademi, som forskar om samtalsdemokrati i teori och praktik. Temat för diskussionen var invandring, ett ämne som debatterats mycket i Finland. Detta var ett vetenskapligt experiment som ville analysera om åsikter förändras och om kunskapen ökar när medborgare deltar i ett deliberativt samtal.

Huvudsyftet med experimentet var att jämföra om gruppsammansättningen har någon inverkan

på samtalet och på dem som deltar. I experimentet deltog 207 personer som antingen var för eller emot invandring, och det fanns två olika typer av grupper: a) grupper där personer med samma åsikt diskuterade med varandra, dvs. deltagarna var för eller emot invandring och b) grupper där personer av olika åsikter fanns representerade, dvs. hälften av deltagarna i diskussionen hade positiva åsikter om invandring och hälften hade negativa åsikter om invandring.

När medborgarna diskuterar endast med likasinnade finns det en risk för att åsikterna polariseras eftersom de isolerar sig från avvikande åsikter. Detta i sin tur kan leda till en större känsla av utanförskap i förhållande till myndigheter och andra grupper, öka misstron och undergräva individens självkänsla. I homogena grupper finns det även en risk för grupptänkande då gruppen inte undersöker alla alternativ och bearbetar informationen selektivt. Besluten kan då i värsta fall basera sig på irrationella bedömningar och ofullständig information.

Diskussioner med likasinnade har även fördelar eftersom det ger marginaliserade individer och grupper en chans att bli hörda. Det kan kännas tryggare att överväga sina åsikter bland likasinnade än i en mer heterogen omgivning. Diskussionerna bör dock vara en del av ett större sammanhang så att det finns möjlighet till interaktion mellan olika åsikter.

De analyser av experimentet som gjorts hittills visar att åsikterna och kunskapen förändrades hos dem som deltog i samtalet. Åsikterna blev överlag mer positiva till invandring. På en skala 0–14 där 0 innebär en maximalt negativ ståndpunkt och 14 innebär en maximalt positiv ståndpunkt om in-

» Ett intressant resultat är att även de grupper där endast personer med negativa åsikter om invandring ingick fick en positivare åsikt.”

vandring var åsikten (som här utgörs av medelvärdet av alla deltagarnas åsikter) innan det deliberativa samtalet 7,9 och efteråt 8,6. Detta visar tydligt att deltagarnas åsikter överlag blev mer positiva.

Ett intressant resultat är att även de grupper där endast personer med negativa åsikter om invandring ingick fick en positivare åsikt. Enligt teorin kan man förvänta sig att deras åsikt i stället skulle ha förstärkts och blivit mer negativ eftersom deltagarna i denna grupp stödde varandras åsikt. I t.ex. diskussionsforum på internet där likasinnade samlas och diskuterar (eller chattar) med varandra ser vi ofta att åsikterna radikaliseras. Så verkar inte ske i deliberativa samtal. En orsak till detta kan vara att deltagarna i det deliberativa samtalet fick balanserad information innan och att de därför hade bättre kunskap om frågan de diskuterade.

Alla deltagarna i experimentet lärde sig mycket. Det skedde ingen förändring i den allmänna kunskapen men när det gällde kunskap om invandring så ökade deltagarnas kunskaper. Vid deliberationens början fick deltagarna ett informationsblad om invandring och materialet presenterades också under ett gemensamt möte. I medeltal ökade andelen rätta svar på frågorna om invandring med 20 procentenheter. Före deliberationen hade deltagarna drygt 40 procent av svaren korrekta medan de efteråt hade över 60 procent.

Denna forskning är av stor betydelse när vi diskuterar hur demokratin och medborgardeltagandet kan och borde utvecklas. Jämlikhet är en av demokratiens grundstenar och en av de stora utmaningarna idag är hur vi kan göra alla medborgares röster hörda. Det behövs nya demokratiska innovationer som involverar medborgarna i frågor som berör dem. Samtidigt bör medborgarna få möjlighet att lära sig mera om de frågor de ska fatta beslut om och få diskutera med andra för att få kännedom om deras behov och intressen.

Samtalsdemokrati kan vara ett av flera sätt att fördjupa demokratin och deliberativa mini-demos ger oss en chans att pröva olika metoder för att stärka medborgarnas deltagande i beslutsfattandet. Samtidigt utvecklas och förändras medborgarnas åsikter och kunskap vilket kan ha effekter både på individen och samhället. Fallet Grandview visar tydligt hur mycket invånarnas gemensamma övervägda beslut kan skilja sig från individuella beslut som fattas utan kunskap och diskussion med andra. ■

Marina Lindell är doktorand vid Åbo Akademi och forskare inom SLS samhällsvetenskapliga nämnd.

LITTERATUR

- Fishkin, J. S. 1995. *The Voice of the People*. New Haven and London: Yale University Press.
- Gastil, J., Deess, P. & Weiser, P. 2002. "Civic Awakening in the Jury Room: A Test of the Connection between Jury Deliberation and Political Participation". *Journal of Politics* 64, 585–595.
- Karpowitz, C. F., Raphael, C. & Hammond IV, A. S. 2009. "Deliberative Democracy and Inequality: Two Cheers for Enclave Deliberation among the Disempowered", *Politics & Society* 37, 576–615.
- Mendelberg, T. 2002. "The Deliberative Citizen: Theory and Evidence", *Political Decision Making, Deliberation and Participation* 6, 151–193.
- Oscarsson, H. 2003. "Demokratitrender", i Oscarsson, H., red., *Demokratitrender*. Göteborg: SOM-institutet.
- Papadopoulos, Y. & Warin, P. 2007. "Are innovative, participatory and deliberative procedures in policy making democratic effective?" *European Journal of Political Research* 46, 445–472.
- Smith, G. & Wales, C. 2000. "Citizens' Juries and Deliberative Democracy", *Political Studies* 48, 51–63.

Medborgarråd

ger nya tankar

Hur fungerar demokratiska samtal i praktiken? I Vasaregionen har flera grupper samlats till medborgarråd för att diskutera frågor som är aktuella för deltagarna i respektive grupp. Förhoppningar finns om att de förslag medborgarråden kommit fram till beaktas när politikererna ska fatta beslut.

KIRA SCHROEDER

Vasaregionen har man ordnat medborgarråd för både äldre, studerande och invandrare. Susann Sjöström, projektutvecklare på Institutet för hälsa och välfärd THL har organiserat flera av medborgarråden som hon tycker ger människor en reell chans att bli hörda.

– Vid vanliga hörandetillfällen tänker man ”a vad bra, nu ska jag bli hörd” och så visar det sig att allt är klappat och klart. Hörandetillfällen kommer ofta i fel skede av processen och ger många gånger rätt vinklad information, menar Sjöström, som tycker att medborgarråd ger invånare en bättre möjlighet att få mångsidig information och göra sin röst hörd.

Det första medborgarråd Sjöström organiserade, inom ramen för Vasa universitets projekt Citizens voice, handlade om att höra äldre personer i Kust-Österbottens samkommun och Vasa, Lillkyro och Laihela samarbetsområde inom social- och hälsovårdsservice. Man ville veta hur äldre tänker kring sin framtid och sina behov för att få underlag för lagstiftning och planering.

– Ofta ser man bara problem med äldre, men nu ville man lyfta fram något positivt – hur ser de själva på sin framtid och hur vill de ha det? säger Sjöström.

Rätt mix ger nya insikter

Hon poängterar att det är viktigt se hur befolkningsstrukturen ser ut när man ordnar medborgarråd, så att sammansättningen möjligast väl motsvarar verkligheten. Det är också viktigt att rent praktiskt mixa grupper – folk kan få nya insikter då de diskuterar med personer som tänker annorlunda.

– I alla medborgarråd där jag varit med, oberoende av om det handlar om studerande, äldre eller invandrare, har jag märkt en sak: när människor samlas och får fördjupa sig i något kan deras värderingar förändras. Ofta börjar man med en individualistisk syn och talar för sin egen sak – för så är det ju i politiken. Men här är målet att få en gemensam syn, att höra vad andra tycker – så det är demokratiskt, säger Sjöström.

Hon vill poängtera att man medvetet valde bort politiskt aktiva och engagerade åldringar när man marknadsförde de äldres råd.

– Vi ville höra andra medborgare, de politiskt aktivas röst hörs ju redan i varje fall, förklarar hon.

Positivt kaos

Susann Sjöström har också organiserat medborgarråd för invandrare i Vasaregionen, den region i Finland med mest invandrare efter Helsingfors. Medborgarrådet föregicks av en mer informell träff som gick under namnet World Café.

– Det var en kväll med 60 invandrare från 35 olika länder, också flyktingar. Vilken energi – det var kaos i positiv bemärkelse, minns Sjöström.

– De hade ett stort behov av att sitta och prata, det var någon som sade att det var första gången någon frågade mig hur jag vill ha det, trots att jag bott här i fem år, berättar Sjöström.

Från den kvällen utkristalliserades tyngdpunkten för det egentliga medborgarrådet, som kom att

Britt Hagström (t.v.) och Susann Sjöström. Foto: Kira Schroeder.

”I alla medborgarråd där jag varit med, oberoende av om det handlar om studerande, äldre eller invandrare, har jag märkt en sak: när människor samlas och får fördjupa sig i något kan deras värderingar förändras.”

handla om integrering och resulterade i en slutrapport som bland annat kommer att beaktas när Vasa stad gör upp ett nytt integrationsprogram.

I de äldres medborgarråd försökte man få en lämplig mix mellan deltagarnas kön, ålder, bostadsort och språk. Det kom förhållandevis få intresseanmälningar från Sydösterbotten.

– Man skulle förbinda sig till att komma till Vasa 4–5 gånger, vilket inte alla har möjlighet till. Jag tror inte att åldringarna är oengagerade i Sydösterbotten, men det kan vara ett tecken på att man mår bra – så gott som alla äldre har till exempel någon nära anhörig inom fem kilometers avstånd, funderar Sjöström.

Otrygga åldringar

En av dem som deltog i de äldres råd är Britt Hagström från Vasa.

– Jag ville vara med för att påverka och hjälpa upp åldringarnas situation. Och så är man ju snart där själv, säger Hagström.

Själv skulle hon gärna se att samhället gjorde mer för att nå alla de gamla människor som är ensamma i sina hem.

– Nu åtskiljer man gamla och unga, man har ingen kontakt sinsemellan, utan alla stuvats in i olika hem.

Hagström har varit pensionär i elva år och lever ett aktivt liv med barn och barnbarn. Hon bor i ett stort vackert hus i Gerby utanför Vasa centrum. Hon dukar fram kaffe och tilltugg i matsalen med utsikt över havet medan hon berättar hur hon tänker kring det tema som många av deltagarna i de äldres råd oroade sig över: tryggheten på äldre dagar.

” Det var väldigt intensivt och roligt. Det mest givande var att bli bekant med en så stor grupp människor från olika håll, och se hur stor variation det var i åldringsvården i städerna och på landsbygden.”

– En släkting till min man som är 97 år har hemservice från Vasa stad tre gånger per dag. På 17 dagar besöktes hon av 19 olika personer, vilket hon tycker är väldigt frustrerande. Hon skulle vilja veta vem som kommer och slippa vara nervös för att det ska komma nya främmande människor. Hon kunde inte förlika sig med att en manlig skötare skulle byta blöjor på henne, så han fick vända i dörren. Men så skickade de dit honom igen. För äldre människor skulle det vara bra att vårdas av samma människor kontinuerligt, säger Hagström.

Mat till katten – inget åt sig själv

Som änka oroar sig Hagström också över hur ensamstående kvinnor ska klara sig ekonomiskt.

– Det är ju en livssituation som ingen kan ändra på. Men det borde tas i beaktande på något sätt. När jag handlar ser jag ibland en ensam gammal dam som köper kattmat, men inget åt sig själv. Det finns många ensamma kvinnor, männen dör bort och med dem pensionen, konstaterar Hagström.

Hon är som bäst i beråd att sälja sitt egna hemshus för att flytta in i ett mindre radhus, men funderar också på när hon eventuellt borde söka

en plats på ålderdomshem eller serviceboende. Men trots att framtiden är osäker har Hagström en positiv livssyn.

– Det är klart att jag är oroad för min egen situation och hur det ska bli, det vet ju ingen människa. Men det är onödigt att slösa energi på det – den dagen den sorgen, säger hon.

Att delta i de äldres medborgarråd ser Hagström som en positiv upplevelse.

– Det var väldigt intensivt och roligt. Det mest givande var att bli bekant med en så stor grupp människor från olika håll, och se hur stor variation det var i åldringsvården i städerna och på landsbygden.

Medborgarrådet inleddes med att deltagarna fick fråga ut olika inkallade experter och diskutera sinsemellan i mindre grupper med handledare som såg till att alla kom till tals. Sedan sammanfattade de äldres råd sina åsikter i ett utlåtande med 18 förslag riktade till lokala, regionala och nationella beslutsfattare.

– Alla önskningar går ju inte igenom, men man får hoppas att något skulle göra det, säger Britt Hagström. ■

Kira Schroeder är frilansjournalist.

FLERSPRÅKIGT

P Å F I N L A N D S S V E N S K A

Ungdomars samtalsspråk på de fyra största s.k. svenska språköarna i Finland är ämnet för min kommande doktorsavhandling. På dessa orter, Björneborg, Kotka, Tammerfors och Uleåborg, finns det svenskspråkiga minoriteter som i dagens läge utgör mindre än en procent av totalbefolkningen, men som fortfarande upprätthåller bland annat svenska daghem, grundskolor och gymnasier. I dessa miljöer kan vardagen för den svenskspråkiga minoriteten speglas i flerspråkiga samtal.

SOFIE HENRICSON

Då små svenska grupper lever i enspråkigt finska miljöer är det inte långsökt att anta att deras svenska samtalsspråk färgas av den intensiva språkkontakten. Snarare än att fokusera på hur finskan påverkar svenskan har utgångspunkten i min studie ändå varit att se på hur flerspråkigheten kan vara en tillgång och en resurs i informella grupp-samtal mellan ungdomar i gymnasieåldern.

Olika flerspråkighetsstrategier

Materialet för min studie utgörs av lediga samtal i kompisgrupper med jämnåriga. Nio samtal med drygt 40 deltagare spelades in under 2000- och 2010-talet. I informella samtalsgenrer finns det inget yttre tryck på att föra ett enspråkigt svenskt samtal, i motsats till t.ex. klassrumssamtal, utan deltagarna kan välja att utnyttja alla sina gemensamma språk i samma samtal. Som en naturlig följd av de språkliga miljöerna, gruppsammansättningarna och inspelningssituationerna förekommer det därmed både svenska, finska och engelska i samtalsmaterialet. I avhandlingen har jag valt att fokusera på denna flerspråkighet.

En viktig infallsvinkel har varit att studera samtalssekvenserna utifrån hur deltagarna själva markerar och hanterar flerspråkighet i sina samtal. Här uppvisar både deltagarna och samtalen en ganska stor variation. En del av deltagarna antyder att de försöker hålla sig till ett enspråkigt svenskt samtal. En strävan efter enspråkighet kan visa sig i att de översätter inslag på andra språk till svenska (t.ex. *de e gammal teurastamo slakteri*) eller uttryckligen kommenterar språkvalet (t.ex. med förklaringen *nu måste ja använda finska*). Även de deltagare som tydligt eftersträvar ett enspråkigt svenskt samtal kan därmed använda sig av finska resurser samtidigt som de signalerar att detta är ett tillfälligt avbrott från den svenska ramen. Därmed framhäver de gränserna mellan språken i samtalet.

Andra samtalsdeltagare väljer däremot att tona ner de språkliga gränserna i samtalen genom att ösa fritt ur hela sin gemensamma flerspråkiga repertoar, dvs. i praktiken svenska, finska och engelska. I en sådan två- eller trespråkig samtalskod kan det till exempel ingå finska och eventuellt engelska satser, fraser, enstaka ord samt även mindre byggstenar som böjningsändelser. De kan utgöra delar av flerspråkiga yttranden eller vara enspråkiga yttranden inom en större flerspråkig samtalskontext. När det gäller strukturen i de flerspråkiga samtalen tyder analysen på att många av de mönster som i tidigare forskning, av bl.a. Mirja Saari, Maria Fremer och Leif Höckerstedt, noterats förekomma i svenska och tvåspråkiga samtal i huvudstadsregionen, även påträffas på språköarna. Detta inkluderar bl.a. tvåspråkiga finländska diskursmarkörer som *jå/joo, nå/no, aj ja/ai jaa*, parallella finska och finlandssvenska konstruktioner för att signalera citat i samtal (*mä olin ihan ett jag var helt att*) och böjningsmönster som sammanfaller i finskt och svenskt samtalsspråk.

jå aj siis nä siis

nu spoila du hela säsongen

*vi vuokraa mökki eller sen tar
vi sändän telttapaikka*

hon e int rikti klok

*ja skū villa ha typ en nån
random kämppä bara*

Det är inte ovanligt att språkgränserna även följer handlingsgränserna i yttrandena, t.ex. i *hej siitä puheen ollen/va ska vi gö: de hä veckoslute*. Den inledande diskursmarkören *hej/hei* är en gemensam finländsk resurs som ofta får signalera en plötslig vändning i både finska och finlandssvenska samtal, medan *hej* i sverigesvenska samtal snarast är begränsad till att fungera som en hälsningsfras (mer om *hej* och andra diskursmarkörer kan man läsa i Jan Lindströms bok *Tur och ordning* från 2008). Efter denna gemensamt finsk-svenska inledning ramar den nyssnämnda talaren ytterligare in sitt yttrande genom att på finska notera att det som kan förefalla plötsligt ändå har en klar koppling till den tråd samtalet följt hittills (*siitä puheen ollen 'på tal om det'*). Själva bidraget yttras däremot på klingande finlandssvenska (t.ex. med i finlandssvenskt samtalsspråk ofta förekommande uttalsförenklingar, såsom t- och r-bortfall i *veckoslute_*, *hä_*).

Skillnader mellan de fyra orterna

En genomgående tanke i projektet har varit att jämföra resultaten mellan orterna med tanke på eventuella likheter och olikheter. Analysen pekar på att Kotka och Tammerfors uppvisar liknande mönster, medan Björneborg och Uleåborg gett andra resultat. Samtalen från Kotka och Tammerfors var tydligast flerspråkiga, medan samtalsdeltagarna i Uleåborg tenderade att föra enspråkigt svenska samtal. I Björneborg varierade graden av flerspråkighet i samtalen mycket från en individ till en annan.

Samtalen som spelats in för avhandlingen representerar trots allt endast ett slags verksamhet och materialet är rätt begränsat. Resultaten kan därmed inte generaliseras till en allmängiltig beskrivning av svenska samtal på språköarna. Det är tvärtom snarare sannolikt att likheterna inte beror på

” I en sådan två- eller trespråkig samtalskod kan det till exempel ingå finska och eventuellt engelska satser, fraser, enstaka ord samt även mindre byggstenar som böjningsändelser.”

inspelningssorterna i sig, utan mer på andra, mer samtalsnära faktorer som gruppammansättning, inspelningssituationen och formalitetsgraden.

Svenskspråkiga befolkningsgrupper på enspråkigt finska orter består av personer med många olika slags språklig och regional bakgrund. Det är naturligt att de individuella profilerna samt den språkliga omgivningen och vardagen kommer till uttryck i informella samtal. Alla som använder svenskan på språköarna, oberoende av om de håller sig till en enspråkig eller flerspråkig finlandssvenska, bidrar i varje fall till att upprätthålla svenska verksamheter och hålla svenskan levande i en finsk miljö. ■

Fil. mag. Sofie Henricson skriver en doktorsavhandling om svenska ungdomssamtal på svenska språköar i Finland. Hon har arbetat på avhandlingen under en treårig anställning som forskare och sekreterare för Språkvetenskapliga nämnden vid SLS och slutför nu arbetet med hjälp av stipendiefinansiering.

"Facebook var fylld av grattisar"

Hur firade finlandssvenskarna födelsedag 2012?

Att fira sin födelsedag är en rätt ung tradition bland den stora allmänheten i Finland. Från att tidigare ha varit ett sätt att uppmärksamma olika märkespersoner har firandet genom åren blivit vanligt i alla åldrar och samhällsgrupper. Dagens firande följer oftast inga strikta regler, utan visar på stor variation och påhittighet.

CAROLA EKREM

Folkkultursarkivet finns flera samlingar om födelsedagstraditioner. Enkäter om födelsedagsfirande har sänts ut 1960 och 1970 och i samband med arkivets 50-årsjubileum 1987. När arkivet i fjol firade 75-årsjubileum passade vi på att sända ut en ny frågelista med namnet "Fira födelsedag". Denna gång gällde frågorna endast svararens senaste högtidsdag. 36 personer använde sig av möjligheten att besvara enkäten på SLS webbplats, medan 70 meddelare sände in svar per brev eller e-post.

Ingen gammal tradition

Födelsedagsfirandet bland den breda allmänheten har inte gamla rötter i vårt land. Ännu vid sekelskiftet 1900 kunde det på landsbygden råda tveksamhet om när den egna födelsedagen inföll. I äldre traditionsuppteckningar berättas det om personer som på ett ungefär visste att de var födda i sånings- eller skördetiden. Man kunde också ha blivit införd i kyrkböckerna på sin dopdag i stället för sin födelsedag. Namnsdagsfirandet har däremot äldre anor. Var och en hade ju sitt namn i almanackan, och firandet var livfullt och kollektivt. Många av de festelement som förknippades med namnsdagsfirandet blev senare en del av födelsedagsfirandet: uppsjungningen, blomsterhyllningen och det dekorerade presentbordet.

Födelsedagsfirandet som sådant har ändå djupa historiska rötter. I Matteusevangeliet berättas om tetrarken Herodes födelsedag och i den romerska familjen firades speciellt husfaderns högtidsdag.

Både gåvor, blomster- och vershyllningar har sin bakgrund i antiken.

Seden att fira födelsedag kom till Sverige från Tyskland under 1600-talet via kontakterna inom hovkretsarna. Bemärkta personer uppvaktades med skådespel, gratulationsverser och storståtliga presenter. Så fick exempelvis drottning Lovisa Ulrika 1753 Kina slott i födelsedagsgåva av sin make kung Adolf Fredrik.

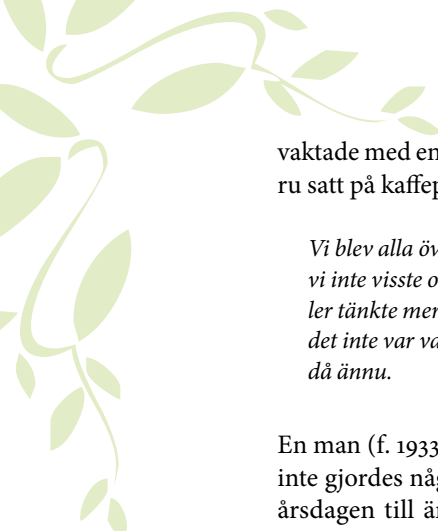
Folkkultursarkivets äldre arkivsamlingar berättar att man i Svenskfinland tidigare sporadiskt kunde hylla barn och vuxna i familjekretsen på födelsedagen, men oftast gällde firandet märkespersoner. Många minns t.ex. att ortens lärare eller lärarinna uppvaktades med sång. Sitt slutliga genombrott fick födelsedagsfirandet först efter andra världskriget.

Firandet i äldre tider

Några av de personer som svarade på årets frågelista hade ett långt perspektiv på firartraditionerna. "Det är förunderligt hur lite man kommer ihåg från de olika tillställningarna man deltagit i och hur svårt det är att skilja dem från varandra", konstaterade en kvinna som vid tiden för frågelistan förberedde sin egen 90-årsdag med beställda tårter och hembakt. Hon uppgav att officiella inbjudningar på hennes hemort var överflödiga, "ryktesvägen vet man vem i byn som fyller". Som kontrast till den egna hyllningsfyllda dagen erinrade sig svararen sin fars 60-årsdag år 1938. Den gången var det endast grannen som kom ihåg högtidsdagen och upp-

Vita duken, bästa kopparna, tända ljus. Maire Peltonen i Åbo har dukat bordet inför ett av de fyra kalasen som högtidliggjorde 80-årsfirandet sommaren 2012.

vaktade med en påse äpplen, varpå jubilarens hustru satt på kaffepannan. Skribenten minns:

Vi blev alla överraskade och kanske snopna över att vi inte visste om dagen, men vidtog inga åtgärder eller tänkte mer på det. Av detta vill jag gärna tro att det inte var vanligt med uppvaktningar bland äldre då ännu.

En man (f. 1933) berättar att det i föräldrahemmet inte gjordes något väsen av märkesdagarna. Femårsdagen till ära fick han dock bjuda kvarterets ungar på Fazers karameller. Krigsåren var knappa och de hårda tiderna fortsatte långt in på 1950-talet. I vuxenlivet skapades traditioner inom den egna familjen och vänkretsen, och på industriorten där familjen bodde var det sed att fira 50-årsdagen med pompa och ståt. Också 75-årsdagen högtidlighölls med fest i hyrd lokal och middag vid sittande bord.

Födelsedagsfirandet på hemorten har förändrats radikalt från 1940–50-talen då föräldrarna fyllde jämna år, konstaterar en 80-årig man. På den tiden samlades byborna utanför sängkammarfönstret och sjöng för festföremålet, ofta ur Sionsharpan eller psalmboken.

Jag minns att det blev kaffebedjning på natten och dessutom bjöds på hyllningskaffe därpå följande söndagseftermiddag. Samma system var det i granngårdarna. Det var bysämja och sammanhållning i byarna den tiden.

En anledning att träffa familjen och vänkretsen

Bland svararna fanns veritabla firarentusiaster, men också personer som helst undvek besväret med kalasarrangemang. En allmän åsikt var att födelsedagen i dagens jäktiga värld erbjuder en lämplig anledning att samla släkten eller vänkretsen för prat och umgänge. I många hem frodas en rik familjetradition kring firandet, ofta mera baserad på påhittighet än stora omkostnader. En 64-årig kvinna berättar att hennes familj skräddarsyr festen enligt födelsedagsbarnet. Maken firades detta år med middag och kortspel, dottern uppmärksammades med middag och frågesport, och för dotterns svärfar ordnades utflykt med korvgrillning. Skribentens egen högtidsdag, som inföll på lilla julafton (kvällen före första advent), innehöll uppsjungning och personliga presenter med kluriga texter på paketen. "Min födelsedag var åter fin och härlig, en i

en lång rad genom åren, firade med en kärleksfull familj, släkt och goda vänner", avslutade hon sitt svar. En 19-årig man som firat hemma med pizza och bordshockeyturnering konstaterade: "Gemenskapen gjorde dagen oförglömlig".

"Jag kommer från en familj som inte firar något alls", berättade däremot en kvinna (f. 1946) och fortsatte:

(...) så här efteråt har jag börjat inse att firandet ju är ett sätt att fösa ihop släktingar så att de kan umgås, och ur den synpunkten är det ju en bra grej. Det blir ju liksom inte av att träffas utan någon egentlig anledning, så då må en födelsedag duga bra.

Andra svarare njöt i fulla drag av att ställa till med kalas, och beskrev detaljerat dukning och dekorationer. "Vill alltid fira! Tycker traditionerna är viktiga för välmåendet och sammanhållningen", skrev en kvinna (f. 1975).

Överraskningsfest, öppen buffé eller kalas i etapper

I sin pro gradu-avhandling om förändringar i firandet av 50-årsdagen mellan åren 1920–2010 har Lisbeth Harjulin noterat att festbruken blivit allt mera individualiserade. Inga stränga regler bestämmer hur ett kalas skall vara, möjligheterna är oändliga och festarenorna kan se mycket olika ut. Det inkomna materialet visade också en stor brokighet vad gäller festarrangemangen. Många äldre skribenter berättade att de kände utmattning inför tanken på ett större kalas. Desto roligare är det att bjudas på överraskningsfest, något flera svarare kunde berätta om. Vid en överraskningsfest transporteras festföremålet ofta till okänd ort där en skara festfolk samlats. En genomtänkt middag och förberedda sång- och programnummer förgyller kvällen ytterligare. Själva festen blir en gåva, en smickrande hyllning.

Ett vanligt sätt att fira i dag tycks vara att portionera ut festtillställningarna över en längre tidsperiod, speciellt i samband med jämna födelsedagar då gästerna kan förväntas bli många. Firandet kan inledas med en liten resa följd av kaffebedjning för arbetskamraterna och traktering av vännerna i olika sammansättningar. En kvinna, vars 80-årsdag firades grundligt och i många olika sällskap, tecknade ner minnen från årets alla festtillställningar i en särskild bok. "Jag smider så länge järnet är varmt: så länge födelsedagen ännu lyser och skimrar", beskrev hon sin festperiod.

Yngre firare ordnar gärna separata fester för släkt och vänner. När man bjuder färre gäster i stöten hinner man umgås bättre, konstaterades det i många svar. En fest kan vara lättsam och öppen, men ändå kräva noggranna förebereelser. Ett urbant sätt att fira företräds av en man (f. 1965) som redan i 25 års tid ordnat "open house morgonmål" för släkt, vänner och grannarna i höghuset. Tillställningen förbereds kvällen innan då bordet dukas med vit duk, ljus i kandelabrar och för ändamålet speciellt köpta kaffekoppar.

"All eventuell uppvaktning undanbedes"

Några svarare berättade att de inför firandet av de jämna åren övervägt att publicera en "firar ej-annons" i dagstidningen. Effekten kan dock vara den motsatta, konstaterade en man som stod inför sitt 80-årskalas:

Planerade först en annons, som det nu är populärt, om att inte fira födelsedag. Men då först vaknar folk om de ser annonsen, och då kan det vara ovisst att veta om det blir mycket folk. En annons om att inte fira torde nog här i Österbotten ge god effekt.

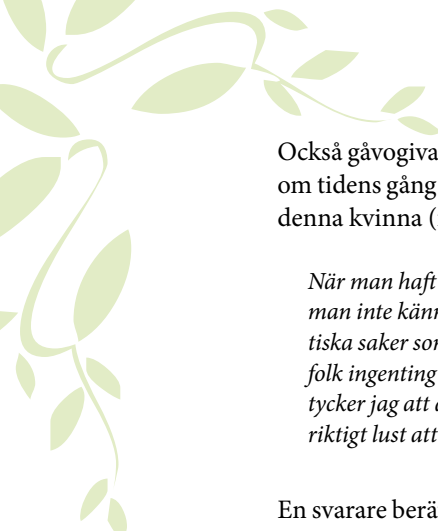
En annan svarare undanbad sig i lokaltidningen uppvaktning inför 90-årsdagen, men i stället sände tidningen en journalist för intervju och dottern fick ställa till med kaffekalas. En skara vänner och ortens präst kom till festen och jubilaren tog emot sina gäster iförd krigsinvalidens alla medaljer och förtjänsttecken. "Gästerna fick ju se att jag fått vara med om mycket under min tid, krig och elände. Kanske var detta kafferep det sista jag får vara med om." Med facit i hand gillar de flesta att få vara i centrum för uppmärksamheten.

Men firandet kan också väcka andra känslor. Alla är inte intresserade av att ställas i händelsernas mittpunkt. Denna ovilja kan ha präglat högtidsdagarna redan i barndomen. En kvinna (f. 1944) skriver:

Har aldrig tyckt om att fira. Sista gången var då jag fyllde 8. Stort barnkalas, de som hade råd inbjöd hela klassen. Jag fick mor att lova att det var sista gången. Hon och klasskamraterna hade roligt. Inte jag, men jag spelade med i komedin.

Överraskningskalaset blir en smickrande gåva till festföremålet. "Alla andra visste om det på förhand och hade varit med om att ordna allt, men jag hade ingen aning om något", skrev Siv Clemes från Saltvik, här blomsterbeksad i festskaars mitt.

Också gåvogivandet och födelsedagens påminnelse om tidens gång kan väcka negativa tankar, som hos denna kvinna (f. 1986):

När man haft större begivenheter och bjudit folk man inte känner fullt så bra kan de skänka en mystiska saker som man inte vill ha. Fast man säger att folk ingenting ska hämta gör de det ändå. Dessutom tycker jag att det är hemskt att tiden går och har inte riktigt lust att fira det.

En svarare berättade att hon reser bort på sina jämna födelsedagar, "kanske mest med tanke på att mitt liv inte direkt har varit någon framgångssaga".

Gratulanternas skara har vuxit i takt med att de sociala medierna blivit allt populärare. Nästan en tredjedel av svararna berättade att de fått en mängd gratulationer på Facebook, och detta gällde även några av de äldsta svararna. "Den vägen fick jag mest gratulationer, även från sådana människor som jag inte annars har så mycket kontakt med och som inte annars skulle komma ihåg att gratulera mig i vanliga livet", skrev en kvinna. Men också många yngre svarare tyckte att ett riktigt gratulationskort i kuvert trots allt är en värdefullare och mera genomtänkt hyllning. Även textmeddelanden och telefonsamtal från släkt och vänner långt borta beskrevs som viktiga inslag i firandet.

I all enkelhet eller med bästa vita duken och bättre porslinet

Dagens jubilarer kan alltså rätt fritt utforma sin dag enligt egna önskemål och preferenser. I svaren på frågelistan beskrevs också en mängd olika sätt att fira. Den som firar på sommaren kan bjuda vännerna på picknick, ha öppet hus ute i trädgården, bjuda ut väninnorna till sommarstugan för "tre dagar av mat, dryck och skratt", eller kombinera födelsedagsfesten med kräftkalaset. En kvinna, född på trettondagen, lät julpyntet fungera som dekor och bjöd på buffé med säsongens sista glögg.

Det fanns svarare som har som tradition att fira "sin favorithögtid på året" med rosa prinsessestema och nattklubsbesök. För andra markeras känslan av fest mera finstilt, t.ex. genom att maken kokar morgongröten och sätter på kaffet, något som annars inte hör till vardagsrutinerna. Äkta makar kan välja att slå på stort och fira sina jämna högtidsdagar tillsammans med flaggan i topp, dukade långbord, specialgjorda sånghäften, spex och dans. Men också mindre arrangemang kan förgylla dagen: ett

» [På Facebook] fick jag mest gratulationer, även från sådana människor som jag inte annars har så mycket kontakt med och som inte annars skulle komma ihåg att gratulera mig i vanliga livet."

restaurangbesök, en teaterkväll, tårta på arbetsplatsen eller ett glas mousserande vin i gott sällskap. Speciellt äldre svarare konstaterade att man när födelsedagen randas måste vara beredd på överraskningsbesök, "fast man vill ligga lågt". Frysen laddas med kaffebröd och för säkerhets skull läggs vita duken på bordet och de bättre kaffekopparna plockas fram.

Barnkalasen kan kännas utmanande för dagens föräldrar som förväntas förbereda högtidligheterna ambitiöst. Att fira kalaset utanför hemmet är ett allt vanligare alternativ. I vår undersökning rapporterade den yngsta svararen att han firat sitt tioårskalas med elva kompisar i laserspelhallen Megazone. Flera olika aktivitetscenter och hamburgerrestauranger har hittat en nisch i födelsedagsfirandet och erbjuder färdiga barnkalaspaket, med mat, godis, läsk och program.

Som tjänsten och åldern kräver

De jämna födelsedagarna kräver mera eftertanke. Personer med ledande positioner i yrkeslivet kommer inte undan. Högtidsdagen måste offentliggöras och genomföras enligt ett mönster som erbjuder hågade gratulanter möjlighet till uppvaktning. Den akademiska världens gängse hyllning, den i hemlighet förberedda festskriften med en namnspäckad *Tabula gratulatoria* är det ultimata beviset på uppskattning av en lyckad karriär.

En 80-årig man som verkat som stadsdirektör berättar att 50- och 60-årsdagarna firades enligt vad tjänsten krävde. När han fyllde 70 "rymde han till Stockholm" och 75-årsdagen firades "på Etnas strand". När 80-årsdagen nalkades var det åter dags att fira ståtligt, och en inbjudan publicerades i tidningen. Gården städades och husets väggar måla-

Dagens barnkalas har ofta ett genomgående tema. Selma Frantz i Esbo ville att dinosauriemotivet skulle återkomma i både partyhattar, traktering och godispåsar på fyraårskalaset. Foto Carola Ekrem.

des. Åttio gäster bjöds på kaffe och tårta, ett par hundra brev, telegram, e-post, sms och telefonsamtal förgyllde dagen, och gåvorna dirigerades in på ett särskilt konto.

Ett nytt drag i det aktuella materialet är att det ”stora firandet” har gått upp i åldrarna. De äldre arkivsamlingarna beskrev 50-årsfesten som födelsedagsfirandets höjdpunkt då förberedelserna kunde innefatta både genomgripande reparationsarbeten och ommöbleringar i hemmet inför festen. Dagen utformade sig också som en parad av alla jubilarrens samhällsengagemang då arbetsplatsen, föreningarna, sångkören och församlingen alla ville fira festföremålet.

I dag firas också lägre milstolpar med pompa och ståt, och även jubilarerna i åldern 80+ kan hyllas med stora tillställningar. Många pensionärer är ännu i hög ålder aktiva i olika sammanhang och kan tillägnas stora fester där släkten, vänskretsen och organisationsvärlden visar sin uppskattning. En svarare som i samband med sin 90-årsdag uppmärksammades med en stor fest kunde efteråt belåtet konstatera: ”Jag ville själv glömma dagen, men vännerna ville fira. Det blev en fest att minnas och återgå till i tankarna.” ■

Carola Ekrem är arkivarie vid Folkkultursarkivet vid SLS.

LITTERATUR

Harjulin, Liselotte, *Att fylla femtio. En studie av 50-årsdagen ur ett förändringsperspektiv. Avhandling pro gradu i nordisk folkloristik*, Åbo Akademi 2012.

Johansson, Karin, *Jag gratulerar. Namnsdags- och födelsedagsfirandet under fyrahundra år*, Stockholm 1973.

Bland alla som svarade på frågelistan utlottades fem penningpris som tillföll:

Nina Backlund, Mariehamn
Margaretha Berghell, Helsingfors
Caroline Eriksson, Gottby
Gunvor Pätt, Vasa
Nina Tigerstedt, Borgå

FRÅGELISTA

Att fira studenten

Tillsammans med några andra nordiska traditionsarkiv samlar Folkkultursarkivet i år in traditioner kring firandet av studentexamen. Vi är intresserade av hur firandet gått till under olika tider och hoppas få in beskrivningar av både ceremonierna i skolan och festligheterna i hemmet.

Berätta om din studentexamen! Frågorna nedan är närmast tänkta som inspirationskälla:

Äldst i skolan

Firade din klass någon form av fest eller klädde ni ut er i samband med att ni blev äldst i gymnasiet, då abiturienterna avslutade sin skolgång inför student-skrivningarna? (Motsvarande det vi i dag kallar "Gamlas dag"). Berätta om förberedelser och festprogram!

Abiturientåret

Berätta om de sista veckorna i skolan! Hur firades abiturientklassens avgång från skolan? Berätta om penkis- eller karonkafirande!

Studentdimissionen och festen

Berätta om ceremonierna i skolan i samband med dimissionen! Hur firade du din examen? Om du hade mottagning hemma på examensdagen, vem bjöds till den och hur såg trakteringen ut? Vad fick du för gåvor och blommor? Berätta om klädsel och studentmössa!

Fanns det andra ceremonier för de nyblivna studenterna på din ort (till exempel uppvaktning vid gravar eller liknande)? Var firades kvällsfesten? Berätta om klädsel och traktering.

Berätta också gärna om de känslor och minnen studentperioden väcker hos dig! Har din studentklass träffats senare för att fira studentjubiléer?

Glöm inte att uppge namn, adress, ålder, yrke och från vilken skola du blivit student!

Vi tar gärna emot fotografier som illustrerar studentexamensfirandet. Digitala fotografier bör vara tillräckligt stora, dvs. oförminskade och sparade i jpeg eller tiff. Du kan också skicka in pappersfotografier, antingen som donation eller lån. Observera att dina fotografier förs in i arkivets bilddatabas och kan användas av forskare och allmänhet som i framtiden anlitar Folkkultursarkivet.

Svaret kan sändas per post till Carola Ekrem, Folkkultursarkivet, Riddaregatan 5, 00170 Helsingfors eller per e-post till carola.ekrem@sls.fi. Frågelistan kan också besvaras som webbenkät på www.sls.fi.

Tävlingstiden utgår 1.10.2013. Bland alla deltagare utlottas ett antal penningpriser

NYFÖRVÄRV OCH TILLVÄXT

vid SLS arkiv 2012

SLS arkiv växer genom donationer och genom den insamling och dokumentation som utförs vid de olika enheterna. År 2012 tog arkiven emot, samlade in och skapade drygt 15 300 fotografier, 3 900 ljudinspelningar, 15 filminspelningar och 100 kartor och ritningar. Här ges en översikt av det material som arkiverats under året.

KATJA HELLMAN

Det fotografiska materialet i arkivens samlingar växer årligen både genom inlånade och donerade bilder och genom den dokumentationsverksamhet som utförs av arkivpersonalen. När boken *Helsingfors i ord och bild* gavs ut hösten 2012 efterlyste Folkkultursarkivet både äldre och nyare fotografier med Helsingforsmotiv för att komplettera samlingarna (*Källan* 2/2012). Uppropet väckte gensvar och vid årets slut hade ca 200 Helsingforsfotografier lämnats in som donation eller lånats in för digitalisering. I Vasa kompletterades samlingarna vid Österbotens traditionsarkiv med över 1 000 Vasafotografier från 1950-talet, ett tillägg till amatörfotografen Karl Alfred Nyströms arkiv. Traditionsarkivet fick också ta emot ett värdefullt originalmaterial från

Samling runt kristallmottagaren, en innovation i hemmet i slutet av 1920-talet. Bland amatörfotografen Einar Sjöbloms negativ från Kristinestad finns både personporträtt och situationsbilder. Foto: Einar Sjöblom.

Lars Lundin fotograferad vid Mannerheimstatyn av sin far Rune Lundin 1962. Fotografiet är en av de Helsingforsbilder som lämnades in till arkivet förra året.

Sydösterbotten när hamnvakten och amatörfotografen Einar Sjöbloms glasnegativ från Kristinestad ca 1920–1950 donerades till arkivet. Även flera mindre fotosamlingar donerades och kompletterades, ett välkommet tillskott som både breddar och fördjupar arkivbeståndet. Finlands svenska folkmusikinstitut fick också kompletteringar till tidigare fotosamlingar, både digitala bilder och pappersfotografier lämnades in av fotointresserade personer som är engagerade inom folkmusiken.

Brevskrivande konstnärer, författare och skolråd

Historiska och litteraturhistoriska arkivet har under de senaste åren två gånger (jfr *Källan* 2/2011) fått ta emot brev skrivna av konstnären Helene Schjerfbeck (1862–1946). Hösten 2012 erhöll HLA en donation om mer än 200 familjebrev och vykort från Helene Schjerfbeck i huvudsak till brorsbarnen Måns Schjerfbeck och Hanna Appelberg med maken Eilif Appelberg. Brevet är skrivna främst på 1930- och 1940-talet då Helene Schjerfbeck vistades i Saltsjöbaden där hon utförde sina sista arbeten. Schjerfbecks arkiv omfattar även handlingar som rör äldre släktingar, såsom konstnärens far Svante Schjerfbeck (1833–1876) och farfars far Sven Magnus Schjerfbeck (1761–1843).

Bland nyförvärven finns också ett antal brev skrivna av kända finlandssvenska författare. I

Erik Kihlmans (1895–1933) familjearkiv ingår ett sextiototal brev från ungdomsvännen Jarl Hemmer (1893–1944) – med drygt tio diktutkast, bl.a. till dikten ”Spegling” – och brev av Elmer Diktonius (1896–1961). Kihlman var docent i nordisk litteratur, litteraturkritiker och författare till ett flertal litteraturvetenskapliga verk. Bland nyinkomna författarbrev finns också brev från Diktonius till tonsättaren Erik Furuhjelm, pedagogen och litteraturvetaren Cid Erik Tallqvist, konstnären Tapio Tapiovaara samt skådespelaren och teaterchefen Elli Tompuri. Ett flertal av breven har publicerats i brevutgåvorna *Elmer Diktonius. Brev* och *Elmer Diktonius. Kirjeitä ja katkelmia* utgivna 1995 av Jörn Donner och Marit Lindqvist. Regissören och författaren Bengt Ahlfors (f. 1937) arkiv, som omfattar stora delar av hans produktion, presenteras på s. 30.

Österbottens traditionsarkiv fick ta emot skolrådet Ernst August Mitts (1891–1986) personliga korrespondens, bevarade tal och föredrag, urklipp och anteckningsböcker som donation. E. A. Mitts gjorde sin yrkesverksamma karriär först som rektor för den vandrande folkhögskolan Breidablick 1922–1935 och senare som folkskolinspektör i Vasa stad (1934–1945) och i Vasa distrikt (1945–1958). Vid sidan om sitt yrke var Mitts aktiv inom många organisationer och en engagerad samhällsdebattör. Det donerade materialet omspannar tiden 1903–1986.

En vissjungande arkitekt och spelmanstraditionen i Västnyland

Ett mångsidigt liv har dokumenterats i arkitekten Torsten Nygårds (1919–1992) arkiv i HLA. Torsten Nygård var en skicklig tecknare vars skisser och teckningar har publicerats bl.a. i böckerna *Östra Nyland. Hamnar och leder för fritidsbåtar* (1974), *Antecknat. 1941–1944* (1985) samt den postuma *Korsu-skisser 1939–1944* (2000), där Nygård tillsammans med arkitektkollegan Erik Kråkström beskriver livet vid fronten. Vid sidan av sitt egentliga värv som samhällsplanerare vid Helsingfors stadsplanekontor var Nygård en ivrig seglare och en av de bärande krafterna i föreningen Visans Vänner i Helsingfors. Hans arkiv innehåller bl.a. korrespondens från krigsåren 1940–1944, manuskript, artiklar, illustrerade dagböcker och loggböcker samt egna visor, vishäften och personliga handlingar.

Trakterna kring Tenala har haft en livlig folkmusiktradition med färgstarka skickliga spelmän som fört traditionen vidare. Spelmännen och deras familjer har under många år samlat material

som delvis publicerats i samarbete med Finlands svenska folkmusikinstitut och som donerats till institutets arkiv. Under året donerade Henrik ”Grabben” Nyberg noter och dokument ur sina egna samlingar till FMI. I donationen fanns också material som Nyberg ärvt av sin farbror Karl ”Berg-Kalle” Nyberg, en förgrundsgestalt inom den västnyländska spelmansmusiken. Materialet omfattade även digitala noter.

Insamling och dokumentation

Stora insamlingsprojekt vid Folkkultursarkivet var frågelistorna ”Att uppleva tystnad” (*Källan* 2/2012) och ”Fira födelsedag”, som presenteras i detta nummer av *Källan*. Fältarbetet ”Skördefesten på Åland” resulterade i 77 fotografier och 13 videoklipp och inom projektet ”Närmat och mattrender” gjordes fotodokumentation. Projektet ”Stundars hantverkare” resulterade i tio intervjuer med hantverkare anknutna till Stundars friluftsmuseum i Solf. Språkarkivet och en grupp forskare och studenter från Helsingfors universitet gjorde ett gemensamt fältarbete i Sydösterbotten (*Källan* 2/2012). Under fältarbetet gjordes intervjuer med 70 personer och i det insamlade materialet finns 153 inspelningar, ca 200 fotografier och enkätmaterial kring talspråk och namn.

Genom årliga anslag kan traditions- och språkarkiven stöda forskare, studerande eller aktiva personer som vill samla in och dokumentera något inom de ämnesområden som arkiven företräder. Folkkultursarkivet delade ut insamlingsstipendier till tre etnologistuderande som dokumenterade manlighet och maskulinitet i klädsel och kropp, kvinnligt åldrande och mode, märken och konsumtion. Materialet arkiverades vid Folkkultursarkivet och används i studenternas uppsatser och avhandlingar. Genom Österbottens traditionsarkivs fältstipendium dokumenterades verksamheten inom Föreningen Brage i Vasa förr och nu, medan folkmusikinstitutets stipendiat intervjuade tio personer inom projektet ”Minnen kring psalmer och andliga sånger i Österbotten”.

Till folkmusikinstitutets kontinuerliga verksamhet hör att dokumentera det finlandssvenska folkmusikfältet. År 2012 dokumenterades evenemang som Finlands svenska spelmansförbunds Vinterstämma i Borgå, Spelmansförbundets 40-årsjubileumsstämma i Tenala, folkmusikfestivalen Vasa-Folk och Landskampen mellan Finland och Sverige i nyskrivna snapsvisor i Helsingfors.

Tsasounan i Nurmoila i Olonets (Aunus). Teckning av Torsten Nygård 1942.

Donerade inspelningar, litteratur och musik

Arkivsamlingarna utökades genom flera donationer av tidigare inspelat material. Till Språkarkivet lämnade Peter Slotte in sjutton dialektinspelningar från 1960–1970-talet, främst från norra Österbotten. Marika Tandefelt överlämnade 86 inspelningar och tre videoband som gjorts dels inom ramen för ett tvåspråkighetsprojekt på 1980-talet, dels för en studie om språkbevarande och språkbyte. Folkkultursarkivet har fått ta emot intervjuer om valborg och första maj och intervjuer om Teaterföreningen i Finland. Folkmusikinstitutets mottog en unik donation om 289 CD-skivor med finlandssvensk musik, som donerades av Finlands svenska sång- och musikförbund. Musiken levererades också som mp3-filer. Sammanlagt överläts 4 275 musikstycken från musikutgåvor som publicerats i sång- och musikförbundets jukebox på webbplatsen *Musikstationen*. Till donationen hör också den programvara som upprätthöll jukeboxen (webbradio). ■

Katja Hellman är förste arkivarie vid Österbottens traditionsarkiv vid SLS.

En förteckning över de arkiv och material som mottagits 2012 finns på www.sls.fi/arkiv.

Finlandssvensk dramatik

De teaterhistoriska samlingarna på SLS fick ett värdefullt tillskott i maj 2012 då regissören och författaren Bengt Ahlfors donerade en del av sitt privatarkiv till Historiska och litteraturhistoriska arkivet (HLA).

PATRIK AALTONEN

Bengt Ahlfors är den mest översatta dramatikern i Finland. Under åren 1966–1967 var han regissör på Svenska Teatern, 1967–1970 regissör och biträdande teaterchef på Lilla Teatern, och 1975–1978 konstnärlig ledare för Svenska Teatern. Sedan sin debut som dramatiker 1963 har Bengt Ahlfors skrivit ett trettiotal skådespel, varav många översatts till andra språk. Särskilt betydande är hans insatser inom den finlandssvenska kabaré- och revytraditionen. I *Biografiskt lexikon för Finland* beskrivs denna sida av hans produktion på följande sätt: ”Komedin, kabarén och revyn är formen för Ahlfors varma och vassa humor, som ofta är förankrad i aktuella och politiska händelser. I egenskap av husförfattare och regissör på Lilla te-

atern har Ahlfors utvecklat den samhällsmedvetna revyn till en teatergenre som vill ställa frågor utan att ge färdiga svar.”

Bengt Ahlfors arkiv omfattar ungefär en och en halv hyllmeter och består huvudsakligen av pjäsmanuskript. Dessa manuskript ger en unik inblick i Bengt Ahlfors karriär inom teatervärlden, från hans tid på Studentteatern till åren som konstnärlig ledare för Svenska Teatern. I arkivet ingår bland annat det enda bevarade manuskriptet till musikkomedin *I våras*, Bengt Ahlfors och Frej Lindqvists första pjäs som hade premiär på Lilla Teatern 1963. Arkivet innehåller också manuskriptet till Ahlfors och Lindqvists mest skandalomsusade verk: en operettversion av *Fänrik Ståls sägner* som, då den uppfördes på Svenska Teatern 1976, väckte våldsam debatt och ledde till det så kallade operettkriget. Manuskriptet till *Finns det tigrar i Kongo?* förtjänar också ett specialomnämmande – det rör sig om alla tiders mest översatta finländska pjäs. Pjäsen, som skrevs tillsammans med Johan Bargum och hade urpremiär 1986, handlar om att leva med aids och blev en internationell succé som till dags dato spelats i ett trettiotal länder. Manuskriptet till denna pjäs ingår också i Bengt Ahlfors arkiv – komplett med författarens anteckningar.

Förutom pjäsmanuskript innehåller Bengt Ahlfors arkiv också andra handlingar, särskilt manuskript till böcker och manuskript för radio och TV. I arkivet ingår bland annat manuskriptet till *Stig-zeliiska rummet* (1980), boken i vilken Ahlfors beskriver de stormiga åren på Svenska Teatern, och material i anslutning till Ahlfors nyss utkomna bok

Författaren och regissören Bengt Ahlfors.

i arkiven

om Vivica Bandler. En särskild helhet inom arkivet utgörs av handlingar med anknytning till Bengt Ahlfors far, Ejnar Richard Ahlfors (1897–1968).

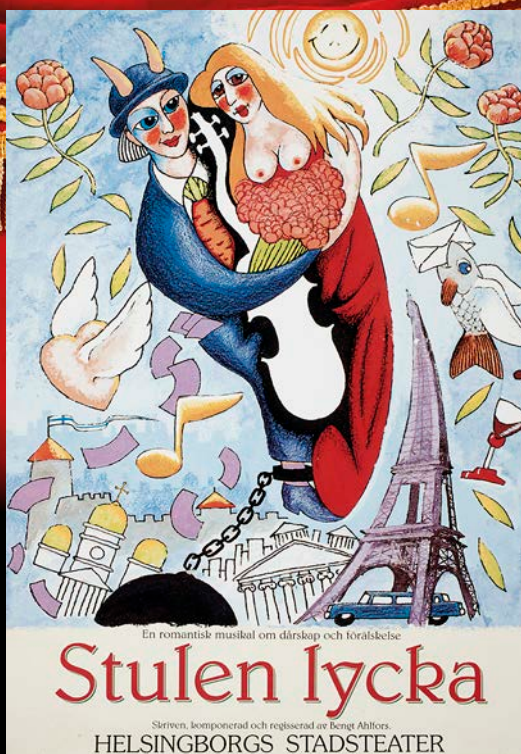
Hösten 2012 deltog Bengt Ahlfors i ett seminarium om privatarkiv, arrangerat av SLS och SKS, för att tala om donationsprocessen ur en donators synvinkel. Vi kontaktade Ahlfors och ställde några frågor om detta.

Hur kom du på tanken att donera ditt arkiv till Svenska litteratursällskapet?

”Från oktober 2009 och ett drygt år framåt satt jag flera gånger i veckan i Runebergssrummet i SLS arkiv och arbetade på en biografi över Vivica Bandler. Hennes efterlämnade papper fyller 325 mappar och det tog sin lilla tid att ta sig igenom dem. Men resan lönade sig; bilden av den människa jag skrev om, och som jag har så många minnen av, blev rikare och starkare, utan att förlora sin gåtfullhet. Samtidigt insåg jag hur bra det är att det finns arkiv, att vi har tillgång till kollektiva minnen som håller den stora glömskan på avstånd. Så kom jag på tanken.”

Den 19 oktober 2012 deltog du i ett seminarium om privatarkiv och höll ett anförande kallat ”Att skiljas från sitt förflutna”. Hur kändes det att avstå från sina gamla manuskript och dokument?

”Det var blandade känslor. Å ena sidan blygsamhet, falsk eller äkta: är jag verkligen så betydelsefull att de spår jag har lämnat i tillvaron är värda att sparas? För vad? Till vilken nytta? Å andra sidan den motsatta känslan: ska jag verkligen ge ifrån mig dessa min andes barn? Tänk om jag ångrar mig,

Musikalen *Stulen lycka* har spelats i Finland, Sverige, Norge och Island. År 1996 gavs pjäsen på Helsingborgs stadsteater.

saknar dem, vill ha dem tillbaka? Kan jag lita på att de kommer i goda händer? Tänk om bevismaterialet kommer att användas emot mig? Den största tveksamheten kände jag inför de äldsta texterna. I sju-åttaårsåldern gav jag ut tidningar, som jag regelbundet tvingade på mina föräldrar och bröder. Jag skrev också en bok, ”Buster kommer till stan”, ett äreminne över en sommarkatt som jag måste skiljas från när hösten kom. De här skrifterna skulle inte ha bevarats om inte min pappa hade sparat dem. Nu äger jag dem inte längre och det känns nog lite konstigt. Vem vet, en gång kommer kanske någon att skriva en seminarieuppsats och härleda tendenser i mina skådespel ur min tidiga barn-dom? Den risken får jag ta.”

Under de senaste åren har HLA fått motta flera donationer av teaterhistoriskt intresse. Till dessa hör bland annat Svenska Teaterns arkiv, Lilla Teaterns arkiv, Vivica Bandler's arkiv, Unga Teaterns arkiv och olika teaterföreningars arkiv. Bengt Ahlfors arkiv kompletterar detta teaterhistoriska material på ett ypperligt sätt. ■

Patrik Aaltonen är arkivförtecknare vid Historiska och litteraturhistoriska arkivet vid SLS.

Teoretiska ingångar till Monika Fagerholms författarskap

Svenska litteratursällskapets litteraturvetenskapliga nämnd arrangerade den 19 april ett seminarium om Monika Fagerholms författarskap, som samlade ett femtiotal deltagare. Seminariet kartlade Fagerholmforskningen i Finland och Sverige samt skapade kontakter mellan forskare och andra intresserade i båda länderna.

MIA ÖSTERLUND

Professor emerita Lena Kåreland från Uppsala universitet inledde med ett föredrag om Fagerholms lek med genrer och könsidentiteter, där huvudtanken var att romanen *DIVA* är en förklädd flickbok genom sitt myller av intertexter, från Rapunzel till Tintomara. I romanen är det flickan som tolkar och benämner världen. Monika Fagerholm, som själv deltog i seminariet, kommenterade flitigt de teser föredragshållarna lade fram genom att berätta om skrivprocesser och tankar bakom verken.

Anna Helle gjorde en läsning av affekterna i *Den amerikanska flickan* och *Glitterscenen* med fokus på död och kärlek. Hon pekade på hur känslan tvinnar in sig i tolkningen utgående från bland annat Gilles Deleuzes atmosfärbegrepp. Bland annat redde hon ut vad Fagerholm gör av det klassiska deckarmotivet ”den unga döda kvinnokroppen = det perfekta offret”, som Poe kallat det.

Uppsalaforskaren Maria Margareta Österholm talade om den gurliska trakten hos Fagerholm utifrån *Den amerikanska flickan* och *Glitterscenen*. Begreppet gurlisk, som innebär en sammangyttring av femininitet, färgen rosa, farlighet och överdrift, fick utgöra tolkningsram för Fagerholms deckarpastisch utgående från flickskapets ambivalenser. Österholm följde de gurliska stråken genom karaktären bombnedslaget Pinky Pink och läste den berömda simbassängen i romanerna som ett skevt flickrum.

Pauliina Haasjoki gjorde en narratologisk queerläsning av *DIVA* där hon visade att berättarperspektivet möjliggör att flera generationserfarenheter samexisterar i verket. Kristina Malmio å sin sida tolkade *DIVA* som en metafor för internet och läste romanen inom ramen för en digital revolution. Tänk om *DIVA* inte är en flicka utan en personifikation av en maskin, frågade hon sig?

” Monika Fagerholm, som själv deltog i seminariet, kommenterade flitigt de teser föredragshållarna lade fram genom att berätta om skrivprocesser och tankar bakom verken.”

Hanna Lahdenperä problematiserade med hjälp av Roland Barthes relationen mellan skönlitteratur och teori. Hon lyfte fram den litterära texten som vägkorsning och betonade att *DIVA* är ett inlägg i genusdebatten och kan diskuteras i relation till de feministiska teoretikerna Judith Butler och Rosi Braidotti.

Slutligen gav Uppsalaforskaren Ann-Sofie Lönngren ytterligare ett uppslag till Fagerholmforskningen genom att läsa in transformationer och gränsöverskridande förvandlingar mellan djur och människa i nordisk prosa överlag, och i Fagerholms författarskap i synnerhet – där bland annat en flicka blir en fjäril eller en björn (*Diva*) eller ett barndjur (*Majgull*). I sin helhet gav seminariet upphov till en mångsidig och stimulerande diskussion om ett av Nordens mest betydande författarskap just nu. ■

*Docent Mia Österlund är medlem i litteraturvetenskapliga nämnden vid SLS.
Hon är universitetslärare i litteraturvetenskap vid Åbo Akademi.*

Monika Fagerholm var med på seminariet.

Anna Helle (till höger) diskuterade *DIVA* ur queerperspektiv. Till vänster Mia Österlund och Tatjana Brandt från litteraturvetenskapliga nämnden vid SLS.

Nytt liv i gamla ballader

I mars arrangerade Finlands svenska folkmusikinstitut vid SLS i samarbete med Folkmusiksällskapet r.f. två folkmusikkonserter i Vasa och Helsingfors. I konserterna, "Lefvande – Medeltida ballader om kärlek och svek", uppträdde musikerna Maria Kalaniemi, Marianne Maans och Désirée Saarela-Portin samt folkmusikforskaren Ann-Mari Häggman.

NIKLAS NYQVIST

Temat för konserterna "Lefvande – Medeltida ballader om kärlek och svek" var ballader i finlandssvensk tradition. I händerna på tre av våra främsta folkmusiker väcktes de medeltida balladerna upp, deras miljöer och människor blev levande. Det musikaliska uttrycket varierade från solo, duo och trio till ackompanjemang på dragspel, fiol och gitarr. Mellan musikframträdandena belyste Ann-Mari Häggman balladernas historia och förde publiken in i en föreställningsvärld där moralkoderna var invecklade och där

naturväsendena stod människan nära. Åhörarna fick också bekanta sig med de människor, som ända in i vår tid har älskat och sjungit dessa ålderdomliga visor. I mer än sjuhundra år har de medeltida balladerna sjungits av kvinnor och män runtom i Finlands svenskbygder. I stort sett samma ballader finns i Danmark, Sverige, Norge, på Island och Färöarna. Många av de ballader som har framförts på svenskt håll i Finland finns också på finska.

Häggman berättade att balladen är lätt att känna igen. Den handlar om jungfrur och riddare som

Désirée Saarela-Portin, Marianne Maans och Maria Kalaniemi. Foto: Marie Lönnblad.

Foto: Marie Lönnblad.

drivs av en passion – hat, kärlek, maktbegär – men som råkar illa ut när näcken, bergakungen eller jättarna blandar sig i leken. Vad är det då som gör att balladerna har kunnat överleva ända fram till våra dagar? ”De vackra melodierna”, har många nutida sångare svarat. Men det finns också något i balladernas innehåll som tilltalar dagens människor. Människans ständiga längtan efter kärlek och trygghet, hennes orealistiska drömmar, hennes rädsla och vilja att söka en förklaring till allt det som sker – allt detta gör att balladen är lika aktuell i dag som för flera hundra år sedan.

Konserten i Vasa ordnades den 14 mars i arbetar-institutets festsal och konserten i Helsingfors hölls den 20 mars i Svenska litteratursällskapets auditorium på Riddaregatan. Båda tillställningarna var mycket välbesökta och fick stor massmedial uppmärksamhet. Helsingforskonserten bandades och filmades av Svenska Yle och sändes i sin helhet den 25 mars i programmet Akustisk måndag i Radio Vega. Även senare har hela konserten, vissa delar av den och intervjuer med artisterna sänts i radion. Konsertarrangörerna hoppas att evenemangen kan bidra till att intresset för och forskningen kring våra ballader skall öka. ■

Niklas Nyqvist är chef för Finlands svenska folkmusikinstitut vid SLS.

Professor **ANN-MARI HÄGGMAN** har verkat som arkivarie vid Svenska litteratursällskapets folkkultursarkiv och som chef för Finlands svenska folkmusikinstitut. Hon disputerade 1992 vid Helsingfors universitet på en avhandling om en medeltida ballad, legendvisan om Maria Magdale-na, som hon följde i fyra finlandssvenska traditionsmiljöer – i Närpes, Nagu, Snappertuna och Pellinge. Hon har tillvaratagit visor och spelmanslåtar runtom i Finlands svenskbygder och bland svenskarna i Estland. Hon har gjort radio-program, filmer och publicerat böcker, skivor och artiklar om finlandssvensk folkmusik. För tillfället är Häggman den enda balladforskaren i Finland.

DÉSIRÉE SAARELA-PORTIN (Pedersöre) är singer-songwriter och utbildad musikpedagog med folklig sång som huvudämne. Hon har i huvudsak fokuserat på den finlandssvenska folkmusik- och folksångstraditionen och hennes musikaliska uttryck präglas av ett personligt sätt att tolka traditionellt material ur en singer-songwriter synvinkel.

MARIANNE MAANS (Esbo) är en folkmusiker med rötterna i den österbottenska fioltraditionen, men den folkliga sången utgör en viktig del av det musikaliska uttrycket. Hennes folkliga sångrepertoar sträcker sig över hela genren och hon kombinerar ofta sångerna med fiolspelet.

Dragspelskonstnären **MARIA KALANIEMI** (Esbo) är en internationellt känd musiker med trogna lyssnarskaror runt om i världen. Hon fick nationellt erkännande 1984, när hon som 18-åring vann den första Gyllene dragspelet-tävlingen i Ikalas. Genom sitt omfattande musikaliska arbete som kompositör och musiker under de senaste tjugo åren har Kalaniemi haft en central roll i att förnya dragspelsmusiken ur både nationell och internationell synvinkel.

Bra, bättre, läslig

ORDFÖRANDENS HÄLSNINGSTAL VID SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS I FINLAND ÅRSHÖGTID DEN 5 FEBRUARI 2013

Svenska litteratursällskapet ägnar sig inte enbart åt litteratur, även om man kunde tro det en dag som denna då pris och belöningar delas ut för s.k skön- och facklitteratur, en distinktion som inte var särskilt avgörande då sällskapet grundades.

Sällskapets främsta referenspunkter ligger i den akademiska världen – på gott och ont. Sällskapet blir indraget också i sådana aspekter av universitetslivet som vi helst skulle slippa.

En kollega från Ms. Thatchers England suckade någon gång på 1990-talet: ”Vänta bara, om tio år sitter ni alla och evaluerar och poängsätter varandra” – tyvärr hade han fel, det dröjde bara fem år. Utöver evalueringar fick vi kvalitetssäkring, citatindex, anti-förfalsknings- och plagiatkontroll. För att kunna handskas med stora mängder bibliometriska data har man hittat på att klassificera förlag i stället för att läsa publikationer – man blir alltså inte bedömd enligt vad man skrivit utan enligt vad det publicerats. Från tidigare hade vi utvecklade system för bedömning av publikationers värde. Allt detta behövs för att universiteten och enskilda ämnen skall kunna rankas. I rankingen gäller det att komma högt upp, annars får man

svälta eller råkar ut för slumpmässiga indragningar av tjänster.

Det som frammanas är djungelns lag eller marknadens osynliga hand som fördelar resurser. Evalueringssystemen framställer med kvantifieringens makt processerna som utslag av objektivitet och rättvisa. Det är missvisande på minst två sätt. Den nyligen bortgångne brittiske historikern Tony Judt konstaterade att man särskilt i den anglosaxiska världen har upphört att ställa frågan ”är det bra eller dåligt?” och i stället frågar ”är det effektivt eller produktivt?”. ”Kommer det att höja bruttonationalprodukten?” Det har påverkat den akademiska diskursen, också hos oss. I sina inskriptionstal brukade universitetsrektorerna tala om Sanningen, Vetenskapen och Forskningen. Numera låter de som en verkställande direktör som kommenterar firmans bokslut och budget. Att se sådan bokföring som ett uttryck för klassisk nationalekonomi i det lilla formatet är också en felsyn, låt vara att den politiska ekonomin har överskuggats av nationalekonomin i den publika debatten. Icke desto mindre, Adam Smith såg ”moral sentiments” som det centrala i ekonomisk debatt.

» I sina inskriptionstal brukade universitetsrektorerna tala om Sanningen, Vetenskapen och Forskningen. Numera låter de som en verkställande direktör som kommenterar firmans bokslut och budget.”

Till saken hör dessutom att den osynliga handen ibland är mycket synlig både på ministerieplanet och i högskolorna. Vid ett universitet där jag vistades ett antal år slog man i början av 1990-talet efter en lång diskussion fast en resursfördelningsnyckel för anslag enligt publikationer. Efter en lång diskussion föreslog kamreraren att poängräkningen skulle ske enligt formeln: 3 artiklar motsvarar 1 bok. Rektor såg en chans att avsluta en lång diskussion och klubban föll blixtnabbt. Det behöver kanske inte framhåvas att lösningen i humanisternas ögon inte svarade särskilt väl mot verkligheten, mätt i arbetsinsats och skrivarmödor. Den uppmuntrade inte heller till försök att greppa större problem – skriv kort som en kemiprofessor pojkar, så får ni tobak. För att tala med Tavaststjerna.

Det brukade anses som en självklarhet att en humanist – begreppet inkluderar också de jurister, statsvetare och teologer, som tillsammans med humanisterna bildar universitetets kärna – kan skriva bra och kan skriva böcker, helst bra böcker. Som deckarförfattaren Amanda Cross (bakom pseudonymen dolde sig litteraturprofessorn Carolyn Heilbrun) konstaterade: ”det kan hända att vi måste publicera eller gå under, men vi behöver inte dö av långtråkighet medan vi gör det”. Utöver självklara krav på akribi och annat förväntar vi oss mera av en humanist.

Det räcker inte att skriva klart och redigt, utan det bör därtill göras med elegans och utblick. Stilistiken är ett ofrånkomligt villkor. Utblick betyder i praktiken att författaren är en mogen människa – inte nödvändigtvis till åren, men nog till beläsenhet och förstånd.

Texten skall vara spirituell och mångfasetterad – sedan Platon etablerade det dialogiska tillvägagångssättet förväntar vi oss mer än smågnabb mellan kolleger. Författaren skall kunna tala till sin samtid, men också umgås med den europeiska traditionen – och i våra dagar också med en del av de utomeuropeiska traditionerna.

Jag avser inte att återuppväcka C. P. Snow och diskussionen om vad han kallade de två kulturerna,

den naturvetenskapliga och den humanistiska. Poängen är det dialogiska, för vem skriver vi? För enkelt sagt, naturvetare skriver för kolleger, humanister skriver för kolleger *och* läsare. Det här är ingen värdering, utan ett konstaterade av en faktisk skillnad. Naturvetenskap är för det mesta obegriplig för utomstående utan popularisering, medan en humanist förväntas skriva begripligt om det mesta utan popularisering. Det är inget klander mot naturvetenskapen, det vore oskäligt att kräva att forskningen i atomens kärna skulle upphöra tills professorerna i latin hunnit med.

Efter Hiroshima fanns det visserligen många som undrade om atomfysiker kunde göra anspråk på att vara medmänniskor, men redan diskussionen visar att de anses ha anspråk på att delta i ett humanistiskt tankeutbyte, där det finns både moraliska och brutalrealistiska inslag, om så önskas. Sådant var ingalunda främmande för de gamle. Massförstörelsevapnen var visserligen inte så utvecklade på Thukydides tid, men nog visste han en del om folkmord. Beträffande maktens natur är ganska litet föråldrat hos Machiavelli.

Jag upprepar, det är inte en konkurrens mellan två kulturer, men jag kan inte komma ifrån att som vetenskaplig praxis och i fråga om kommunikation är naturvetenskaperna snävare. När naturvetarna drar på sig sina vita rockar försvinner de i en värld av bananflugor och svarta hål. Kvar blir vi humanister med vårt dubbla uppdrag: att utforska individ och samhälle i det förflutna och nutiden och att därmed skapa förutsättningar för uppkomsten av upplysta medborgare. Historien bär fortfarande med sig sitt arv av underhållning, strävan till visdom och medborgarfostran. Det finns inga färdiga recept för fred eller välstånd, men i historiens och litteraturens apotek kan vi införskaffa droppar som i lämpliga doser kan göra oss klokare. Humanisterna klarar sitt uppdrag bättre eller sämre, men det är oskäligt att bli bestraffad för att man försöker.

Humaniora säger inte bara vem vi är, utan vad ett vi är. Hur uppstod kollektiv som finländare, finnar och finlandssvenskar? Det är fråga om kom-

” Idealet, kriteriet för framgång och forskningsanslag i den naturvetenskapliga modellen, är ’en artikel i en refererad journal’. Det är typiskt att det naturvetenskapliga idealet inte ens uttrycks på svenska.”

plicerade och därmed omstridda processer. Partiklarna är många och minst lika svårfångade som de som accelererar i CERN. Om det är så, varför bedöms all vetenskap enligt en naturvetenskaplig modell? Jag ser ingen annan reell motsättning än kampen om anslagen. Den naturvetenskapliga modellen är bara ett sätt att se på vetenskap, ett av flera. Varför skall humanister bestraffas för att de har läsare och försöker skriva så att de får behålla dem?

Idealet, kriteriet för framgång och forskningsanslag i den naturvetenskapliga modellen, är ”en artikel i en refererad journal”. Det är typiskt att det naturvetenskapliga idealet inte ens uttrycks på svenska. Artikel betyder uppsats, journal betyder tidskrift, refererad innebär att någon har återgett innehållet. Det är alltså fråga om en uppsats i en tidskrift med kvalitetsbedömning. Man gläder sig om det finns en författare – och inte ett amerikanskt fotbollslag av laboratorieassistenter, som får sina namn på den plats där man brukade återfinna namnet på en författare som ansvarade för en text som åtminstone försökte undvika att låta som om den hade skrivits av ett utskott.

Det är ingen tillfällighet att slangen är svengelska – hela den vetenskapliga världen håller på att övergå till något som brukar kallas ”Bad English” och som liknar Drottningens engelska lika litet som Ganges liknar ån Cam i Cambridge. En amerikansk kollega undrade en gång: ”varför accepterar ni européer att skriva på främmande språk, man blir ju så infantiliserad”. Men ”fattig- eller infantilengelskans” bristande uttrycksförmåga är för många en dygd – ju mindre text som stör tabellerna, korrelationerna och ekvationerna, desto bättre. Det kvantitativa argumentationssättet överskuggar andra resonemang. Och omvänt: det som inte kan räknas, räknas inte.

För att den hemgjorda engelskan inte skall bli alltför påfallande har man på bestämmande håll gått in för att det enda format ”homo scientificus” får använda är just uppsatsen, en kria på 15 sidor,

varav en – något överflödigt för läskunniga skulle man tycka – upptas av ett sammandrag, på svengelska kallad ”ett abstrakt” eller ”en summary”.

Slutresultatet är alltså 15, eller snarare 14, sidor på dålig engelska och koncentrerad till vad som kan uttryckas med siffror och i abstrakt form – eller helst med en formel eller en ekvation. Varför detta skulle vara ett ideal för humanister är mycket svårt att förstå; för de flesta författare och ämnen ter det sig som en illa sittande tvångströja.

Strävan att ställa upp dylika kriterier motiveras av en konkurrens om att få fram och få ut de bästa uppsatserna i de bästa och största tidskrifterna, vanligen också de dyraste. Det är en del av den status som olika slag av rangordningar antas förläna. Pyramidens topp är de årliga världsrankingarna av universiteten.

Rankingen bygger på antagandet att vetenskapens objekt och tillvägagångssätt är likadana och att en form av rapportering räcker för alla – om allt är likformigt kan man också tänka sig att det går att ranka allting och att det är viktigt att göra det. Molekyler och grundämnen är förmodligen lika överallt och om det blir aktuellt ser jag gärna att den läkare som opererar min inflammerade blindtarm använder den ”bästa” tekniken. Däremot tror jag att det sextiotalistiska slagordet ”skriv stora tankar i små tidskrifter!” fortfarande har en relevans, d.v.s. den att tankarna är relevanta för någon – inte att de har vunnit något slags längdhoppstävling för artiklar. Var finns det för övrigt stadgat att det värdefullaste är att vara bäst på en minimal sektor än att vara bra på en bred sektor?

I rankingsystemet finns en övertro på dess objektivitet. Värre är att det lyfter fram ett sätt att tänka som modell framom alla andra sätt. Synsättet tenderar att förneka humanioras dialogiska praxis och dialogiska relation till källorna. Åtminstone utanför kvantmekaniken och relativitetsteorin brukar man acceptera att två motstridiga faktapåståenden inte kan vara sanna samtidigt, men i människors agerande kan två eller flera motstridiga sanningar mycket väl vara riktiga, d.v.s. som be-

” Det är inte förvånande att en del vetenskapsmän börjat att – med en liknelse från den kulinariska sektorn, där man bekämpar hamburgarna med ’slow food’ – odla ’slow scholarship’, en eftertankens och långsamhetens kultur inom de humanistiska vetenskaperna.”

skrivningar av parternas världsbilder, intentioner och målsättningar och som bedömningar av deras moraliska halt. Jag stötte en gång på ett citat som påstods vara av Sartre där han sade: ”i fotboll kompliceras spelet oerhört av det andra lagets närvaro på planen”. Jag visste inte att Sartre var intresserad av fotboll, men det är så sant som det är sagt.

Historiens spel kompliceras ytterligare av att det inte finns någon slutvissling. Som Harald Hjärne konstaterade i *Svenskt och främmande* (1908) kan spelet återupptas när som helst: ”Häfdernas minnen ådagalägga just då sin förmåga af lif och lifsalstring, när de mäktat långt efteråt samla omkring sig skilda meningar och stridiga syften.”

Det finns åtminstone några karakteristiska drag för den ”refererade” artikeln. Den tar garanterat död på läsaren – den där som ivrigt läser tjocka böcker för att förstå den värld där han lever – om någon fortfarande efter någon generation skriver tjocka böcker är de förmodligen amatörer som inte behöver bry sig om antalet refererade artiklar i sin meritförteckning.

Man kan med goda skäl fråga sig om inte idealet med 14-sidiga artiklar är ägnat att förvrida forskningsrapporteringen på för humanioras framtid destruktiva sätt. Mångordighet är inget värde i sig, men det superkorta formatet gynnar ämnen, metodiska inriktningar och framställningssätt som tenderar att betona det abstrakta, det som kan uttryckas i siffror eller knyts till teorier, det som läggs fram är ”rapporter”. Det är lätt att inse behovet av sådana då det gäller att snabbt sprida information som kan rädda liv. Det är inget fel med rapporter och exakta siffror och de skall användas där de behövs, men det finns andra format och andra sätt att tänka och skriva. ”Den refererade journalartikeln” ideal innefattar en risk för likriktning, styrning av ämnen och framställningssätt, allt detta i en riktning som för bort från det som präglat humaniora i åtminstone ett par sekel och från det som gett oss läsare. Envar får avgöra om det är en utveckling vi skall bejaka.

Det är inte förvånande att en del vetenskapsmän börjat att – med en liknelse från den kulinariska sektorn, där man bekämpar hamburgarna med ”slow food” – odla ”slow scholarship”, en eftertankens och långsamhetens kultur inom de humanistiska vetenskaperna. Men som A. T. Grafton konstaterat gäller det att se upp; det tar tid att tillreda riktig mat. När de strategiska planerna börjar tala om ”impact” och investeringar är vi redan långt hunna på den kortaste vägen till McDonalds.

Något är grundläggande fel om man på universitetsinstitutionernas kaffepauser bara talar om pengar eller hur man skall förstå de invecklade direktiven för poängräkningen eller ännu värre, spekulerar över hur man kunde besegra eller lura systemet. Man kommer att tänka på en replik som återgavs i pressen på den tiden då vi hade högkonjunkturer, åtminstone ibland. En utmattad och frustrerad kommissarie vid polisens enhet för ekonomisk brottslighet definierade vid ett seminarium en tjuv som ”en person som har så bråttom att tillägna sig annan tillhörig egendom att han inte ger sig tid att grunda ett aktiebolag”.

Litteratursällskapet kommer att fortsätta att ge ut böcker, hur de nu sedan ser ut i framtiden. Det brukar sägas att historikers sätt att förklara består i att berätta mera – andra humanister fattar sig heller inte alltid kort. Böckers längd bör vara en sak för författare och förläggare, inte för forskningsbyråkrater. Den optimala längden är åter en vises sten som få förläggare funnit, men letandet fortgår.

Litteratursällskapet kommer att fortsätta att ge ut böcker på svenska – därför att vi har läsare och hoppas nå ännu fler. När jag ser mig om i salen ser jag ingen inför dessa perspektiv ”förfärad liten hop”, utan en talrik skara redo att sjunga vad jag skulle vilja införa som Svenska litteratursällskapets förlags honnörsmarsch: ”Läsare är vi allihopa, allihopa, Du med och jag med!” ■

*Professor Max Engman var SLS styrelseordförande 2010–2013.
Texten är en något utvidgad version av talet vid årsfesten.*

Pris, stipendier och understöd

Pris

Vid sällskapets årshögtid den 5 februari 2013 utdelades 243 000 € i litterära pris.

Karl Emil Tollanders pris

Karl Emil Tollanders pris om 40 000 € och den Tollanderska medaljen tillföll kultur- och konsthistorikern, filosofie doktor h.c. Rainer Knapas, som i sin forskning har bidragit till ny kunskap om Finlands, Rysslands och det nordliga Europas kultur, idévärld och historia. Hans djupa lärdom har kommit flera generationer av humanister till godo och var av stor betydelse för utvecklingen av Svenska litteratursällskapets förlagsverksamhet i början av 2000-talet. I boken *Kunskapens rike. Helsingfors universitetsbibliotek – Nationalbiblioteket 1640–2010* studerar Knapas universitetsbiblioteket i Åbo och Helsingfors som platser, boksamlingar, människor och idéer. Med säker hand lotsas läsaren genom århundraden och kunskapens olika lager och uttrycksformer. Det konkreta och det abstrakta möts och skildras som en odelbar helhet.

Övriga pris utdelade vid årshögtiden

Fackboksförfattaren, lektorn i historia och samhällslära Sture Lindholm 18 000 €, författaren Maria Turtschaninoff 18 000 €, dramaturgen Anna Simberg 18 000 €, professor Kirsi Vainio-Korhonen 18 000 €, författaren Fredrik Lång 18 000 €, filosofie doktor Tomas Lehecka 14 000 €, filosofie magister Michaela Bränn 7 000 €, filosofie doktor Maria Vainio-Kurtakko 7 000 €, författaren Matilda Södergran 12 000 €, författaren Kaj Korkea-aho 10 000 €, författaren Heidi von Wright 10 000 €, författaren Monika Fagerholm 10 000 €, journalisten Karin Granlund 10 000 €, filosofie doktor Anita Schybergson 10 000 €, journalisten Björn Ådahl 10 000 €, författaren och illustratören Christel Rönns 10 000 € och filosofie doktor Mia Åkerfelt 10 000 €.

Statsrådet Mauritz Hallbergs pris

Statsrådet Mauritz Hallbergs pris om vardera 9 000 € utdelades den 16 maj och tillföll filosofie doktor Charlotta af Hällström-Reijonen och filosofie doktor Jennica Thylin-Klaus.

Pristagarnas tal vid utdelningsceremonin kan läsas från och med s. 42.

Stipendier och understöd

Under vintern och våren 2012–2013 har sällskapet beviljat följande stipendier och understöd.

Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond

Fil.mag. Sofia Aittomaa 21 500 €, Tidskriften *Budkavlen* 3 000 €, fil.dr Ainur Elmgren 19 500 €, fil.mag. Magnus Enlund 21 000 €, fil.mag. Henrik Forsberg 12 000 €, Föreningen Granskaren r.f. 4 000 €, redaktör Jens Grandell 12 000 €, fil.mag. Sofia Gustafsson 19 000 €, fil.mag. Minna Hamrin 19 000 €, fil.mag. Salla Heino 12 000 €, Historiska Föreningen 15 000 €, fil.mag. Ingall Ihrcke 12 000 €, fil.mag. Nina Johansson 22 000 €, fil.mag. Kasper Kepsu 19 400 €, Kirjallisuudentutkijain Seura 2 000 €, Ostarkeologisk undersökning av Kastelholms slott 12 000 €, fil.dr Arne Toftegaard Pedersen 21 000 €, Projektgruppen för utgivning av Pehr Stenbergs levernesbeskrivning 17 776 €, fil.mag. Ulrika Rosendahl 6 480 €, fil.dr Sofie Strandén-Backa 16 100 €, docent Henrika Tandefelt 21 000 €, Tjusterbyhistoriken 8 500 €, fil.mag. Charlotte Vainio 23 000 €, pol.mag. Janne Väistö 21 000 € och fil.dr Johanna Wassholm 8 480 €.

Albert de la Chapelles fond

För inköp av konst till Västra Nylands landskapsmuseum 1 188,47 €.

Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond II

Svenska språket: fil.mag. Carl Blomqvist 1 200 €, fil.mag. Ludvig Forsman 13 500 €, Föreningen för nordisk filologi r.f. 7 000 € + 2 800 €, fil.mag. Susanna Hakulinen 18 900 €, fil.dr Niina Nissilä 1 080 €, Svenskt översättarlexikon 4 000 €, fil.mag. Jenny Sylvén 488 € (resestipendium) + 19 730 € och Tionde dialektologkonferensen 10 000 €.

Historia: fil.mag. Kim Björklund 20 000 €, fil.mag. Henrik Forsberg 20 300 €, Föreningen Granskaren 6 000 €, fil.dr Tom Gullberg 15 000 €, fil.dr Sofia Häggman 22 800 €, fil.mag. Ingall Ihrcke 8 000 €, Projektet Johan Bures släktbok 6 000 €, Närpes stad/Närpes gymnasium 3 500 €, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu 5 000 €, Projektet Från Runeberg till runor 5 000 €, fil.dr Mona Rautelin 22 800 €, Transnationella minoriteter i Norden 10 000 € och fil.mag. Mirja Österberg 5 000 €.

Teologi och kyrkohistoria: teol.mag. Carolin Ahlvik 18 000 € och teol.mag. Sara Medberg 11 550 €.

Miljövård: Natur och miljö r.f. 15 000 €, Ungmartha r.f. 5 000 € och WWF Finlands havsörsnärhetsgrupp 23 000 €.

Teknologi: Vindkraftföreningen r.f. 8 500 €.

Bröderna Lars och Ernst Krogius forskningsfond

Ekon.mag. Mikaela Carlström 11 000 €, ekon.mag. Paul Catani 6 000 €, ekon.mag. Mari Hintikka 4 000 €, pol.mag. Camilla Härtull 4 300 €, pol.mag. Annina Kainu 3 000 €, ekon.mag. Niclas Meyer 5 700 € och pol.mag. Susanna Sandström 6 000 €.

Fonden Fredrik Pacius minne

Kungl. Musikaliska Akademien 6 000 €, artisten M.A. Numminen 2 500 €, DUNK – De Ungas Musikförbund i Svenskfinland 15 000 €, Chorus Sanctae Ceciliae 7 000 €, Kypron Prinsessa ry 12 000 € och Olms Verlag 1 000 €.

Hjördis och Arvid Standertskjöld's minnesfond

Bokförlaren Ruth Bertlin 5 400 €, fil.mag. Agneta Rahikainen 5 000 €, fil.dr Trygve Söderling 15 000 € och professor Johan Wrede 10 000 €.

Carl-Johan von Troils minnesfond (resestipendium)

Med.stud. Kaisa Björkman 1 100 €, med.kand. Helene Duncker 1 000 €, med.kand. Lauri Husa 1 000 €, med.kand. Sara Knip 1 000 €, med.kand. Jenny Lindroos 1 000 €, med.kand. Frida Malin 1 000 € och med.kand. Anna Svärd 750 €.

Historiska nämnden

Fil.dr Johanna Wassholm 12 520 €, fil.mag. Ulrika Rosendahl 12 520 €, MA Mart Kuldkepp 3 960 € och hum.kand. Turka Myllykylä 3 000 €.

Litteraturvetenskapliga nämnden

Fil.mag. Eva Johansson 6 600 €, fil.mag. Hanna Lahdenperä 16 500 €, fil.mag. Maria McWilliam 6 600 € och fil.mag. Tomi Riitamaa 6 600 €. Nämndens pro gradu-pris om 1 000 € tilldelades fil.mag. Lari Assmuth.

Samhällsvetenskapliga nämnden

Pol.dr Mika Helander 5 700 €, pol.mag. Camilla Härtull 1 000 €, pol.mag. Anna-Maria Slotte 9 900 € och pol.mag. Jussi Westinen 12 250 €.

Språkvetenskapliga nämnden

Fil.dr Therese Leinonen 22 800 € och fil.mag. Eveliina Tolvanen 9 900 €. Nämndens pro gradu-pris om 1 000 € tilldelades fil.mag. Kirsi Aantaa.

Traditionsvetenskapliga nämnden

Fil.lic. Patricia Aelbrecht 9 000 €, fil.dr, docent Camilla Asplund Ingemark 4 600 €, fil.mag. Carolina Renman 13 200 € och M.Sc., B.A. Espen Suenson 4 200 €. Nämndens pro gradu-pris om 1 000 € tilldelades fil.mag. Sarah Hagström.

Två perspektiv på svenskans normering i Finland

Det Hallbergska priset tilldelades i år fil.dr Charlotta af Hällström-Reijonen för avhandlingen Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag och fil.dr Jennica Thylin-Klaus för avhandlingen 'Den finländska svenskan' 1860–1920. Tidig svensk språkplanering i Finland ur ett idéhistoriskt perspektiv. Vid prisutdelningen den 16 maj var Jennica Thylin-Klaus förhindrad att delta och det gemensamma talet hölls av Charlotta af Hällström-Reijonen.

Pristagarna Jennica Thylin-Klaus (t.v.) och Charlotta af Hällström-Reijonen.

CHARLOTTA AF HÄLLSTRÖM-REIJONENS TAL VID PRISUTDELNINGEN:

” Herr ordförande, värderade medlemmar av Svenska litteratursällskapets styrelse, mina damer och herrar.

Låt mig inleda med att skicka en hälsning från min medpristagare Jennica Thylin-Klaus, som är förhindrad att närvara för att hålla detta tal tillsammans med mig och själv ta emot sitt pris. Hon befinner sig hemma med sin familj som nyligen har vuxit till sig. Det är därför jag som i dag får äran att tacka för oss båda och säga några ord om vad det är vi har sysslat med på varsitt håll.

Jennica och jag har mycket gemensamt med varandra. Inte minst har vi ett nära förhållande till tre herrar som i sin tur har haft stor betydelse för Svenska litteratursällskapet i Finland. Jag tänker då på Axel Olof Freudenthal, C. G. Estlander och Hugo Bergroth. Vi har brukat kalla dem ”våra gubbar”. De två förstnämnda, Freudenthal och Estlander, hör till sällskapet grundare. Bergroth satt i styrelsen (1912–1921) och blev år 1935 sällskapet hedersledamot. I dag sitter Clas Zilliacus på Estlanders stol (nummer 1), Henrik Meinander på Freudenthals stol (nummer 2) och Ann-Catrin Östman på Hugo Bergroths stol (nummer 5); de har särskilda arv att förvalta.

Sällskapet grundades, som vi vet, i syfte att samla, bearbeta och offentliggöra vittnesbörden om den svenska kulturens uppkomst och utveckling i Finland. De tre herrar Jennica och jag har lärt känna närmare genom vår forskning i historia respektive språkvetenskap har alla haft betydelse för hur arbetet med att samla, bearbeta och offentliggöra har kommit igång, utvecklats och lever vidare i dag. Vi har gått till källorna – det var så herrarna och deras kolleger tänkte och gick till väga – men genom att rikta sökarmen mot det som skedde för ett drygt sekel sedan har vi förhoppningsvis också bidragit till en större förståelse av det som görs i dag och borde göras i framtiden. Varje forskare har väl en dröm om att det man får fram har betydelse också för framtiden?

I sin avhandling går Jennica in för att placera in den tidiga svenska språkplaneringen i en idéhistorisk kontext. Med språkplanering avses medveten styrning av språkförhållanden i ett samhälle. Där en språk-

vetare som jag själv studerar vilka språkdrag eller vilket språkligt beteende man önskar påverka i någon riktning, tar historikern Jennica i stället fasta på hur olika ideologier, idéer, attityder och tänkesätt kommer till uttryck i de diskussioner som fördes. Det som rörde sig nationellt och språkpolitiskt i tiden under det sena 1800-talet till 1900-talets början ger den historiska bakgrunden till svensk språkvård i Finland, och den bakgrunden gör sig påmind än i dag.

Syftet med min avhandling är att undersöka den faktiska användningen av finlandismer över tid, synen på dem från mitten av 1800-talet till i dag och att studera språkvårdens inverkan på bruket av finlandismer. Jennica har närstuderat t.ex. teaterns betydelse som språkmodell och de finländska språkvetarnas bidrag i stavningsdebatten. Jag har tittat på hur man ”putsat” det skönlitterära språket i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, undersökt finlandismernas överlevnadsförmåga i tidningspress under hela seklet, samt vilka finlandismer som används i planerat tal av akademiskt utbildade personer i dag.

Genom A. O. Freudenthal och C. G. Estlander förenades de två inriktningarna inom svensketsrörelsen – bygdesvenskheten som företrädades av Freudenthal och kultursvenskheten vars portalfigur var Estlander. Genom litteratursällskapets verksamhet fick det svenska språket i Finland större uppmärksamhet. Det historiska perspektivet var tydligt, både hos Freudenthal och Estlander. På SLS årsmöte 1888 betonade såväl Estlander som Freudenthal språkets roll som en länk mellan det förflutna och nutiden. Freudenthal lyfte fram det svenska språkets långa historia, och Estlander konstaterade att man genom språket blir delaktig av förfädernas tänkesätt. Men då det gällde språkets framtid och språknormerna kan man iaktta en skillnad mellan de två herrarna. Freudenthal, som ju var centralgestalten inom den tidiga nationalitetsrörelsen, betonade den svenska enheten, en gemenskap förankrad på bägge sidor om Bottniska viken. Han behandlade redan i slutet av 1860-talet en del särdrag i den finländska svenskan och manade till en mer aktiv språkvård som skulle motverka en vidare splittring av svenskan. På så vis lade han grunden för det arbete som senare togs över av t.ex. lektorn Karl Lindström men särskilt av Hugo Bergroth.

Estlander hade ett annat perspektiv än Freudenthal: för honom var det avgörande att svenskan skulle fylla det finländska stats- och samhällsbehovet. Han tänkte på landets behov av det vi i dag kallar ett komplett och samhällsbärande kulturspråk. Att språket var bildat och på ett smidigt och korrekt sätt kunde återge användarnas tankar och känslor var viktigast – viktigare än att det helt överensstämde med svenskan i Sverige.

Synpunkter som Estlanders var emellertid ovanliga. Det hände att man försvarade något specifikt särfinländskt språkdrag. Då kunde det handla om ord eller uttryck som förekom i det egna språkbru-

” På SLS årsmöte 1888 betonade såväl Estlander som Freudenthal språkets roll som en länk mellan det förflutna och nutiden. Freudenthal lyfte fram det svenska språkets långa historia, och Estlander konstaterade att man genom språket blir delaktig av förfädernas tänkesätt.”

” På samma sätt som SLS fortfarande i grunden arbetar för det svenska i Finland, men i modern tappning, på samma sätt är dagens språkvård fortfarande präglad av det Freudenthalska och Bergrothska arvet. Fortfarande arbetar man inom språkvården för att svenskan i Finland ska förbli ett komplett och samhällsbärande språk och en välfungerande varietet av svenskan.”

ket och som kanske hade en nostalgisk laddning för en själv – eller så hänvisade man till någon av de stora auktoriteterna, t.ex. Runeberg och de finländska dragen i hans språk. Men de allra flesta argumenterade ändå för en gemensam norm med sverigesvenskan. Den gemensamma allmänsvenska normen var en överlevnadsstrategi och kan ses som ett exempel på hur nationalitetsrörelsen kom till uttryck i språkvården.

Vi behöver inte bara hålla oss i det förflutna, detta har relevans än i dag. Svenskan i Finland ska både tjäna landet och vara ett modersmål för folket – för att uttrycka det på ett sätt som både Estlander och Freudenthal kanske skulle känna igen. På samma sätt som SLS fortfarande i grunden arbetar för det svenska i Finland, men i modern tappning, på samma sätt är dagens språkvård fortfarande präglad av det Freudenthalska och Bergrothska arvet. Fortfarande arbetar man inom språkvården för att svenskan i Finland ska förbli ett komplett och samhällsbärande språk och en välfungerande varietet av svenskan.

Freudenthal med kolleger och studenter var de första som systematiskt uppmärksammade finländska särdrag i icke-dialektal svenska. Genom deras kartläggning av finlandismer skapades också en större medvetenhet om den finländska egenarten, en medvetenhet om att de svenskspråkiga i Finland hade något eget och unikt, som med tiden till och med kunde kontrasteras mot det sverigesvenska.

Denna medvetenhet blev starkare när finlandssvenskarna i likhet med många andra minoriteter i Europa upplevde ett slags etnisk mobilisering, den s.k. hurrarrörelsen, på 1970-talet. Då stärktes uppfattningen att språk och identitet hör samman, och att finlandismerna också ingår som en komponent i den finlandssvenska identiteten. Vid samma tid började man kritisera den gamla språkvårdsideologin som en del av en allmänna omprövning av rådande konventioner och traditioner. När tidigare generationer hade velat städa undan och byta ut det specifikt finlandssvenska, ville många 70-talister i stället understryka särarten.

Auktoritetstron i vårt samhälle är inte vad den var då Estlander, Freudenthal och Bergroth satte agendan. Ända fram till andra världskriget kunde man använda Bergroths antibarbarus *Finlandssvenska* som slagträ i språkdebatter, och få motsatte sig hans auktoritet. I dag hänvisar man fortfarande till språkvården och dess rekommendationer, men i vårt samhälle uppfattar man lättare språkvårdens verksamhet som ett intrång på det privata språkbruket. Språkvården bygger inte heller längre på en man och hans verk eller ens på några män och kvinnor och deras känsla för språk och stil. Trots det har dagens professionaliserade språkvård ändå inte glömt Bergroths eller Freudenthals arbete med den finländska svenskans säregenheter. Deras finlandismlistor och ordsamlingar utgör inte exempel på utdöda ord, uttryck och konstruktioner. Finlandismerna är seglivade, de tål krig och revolutioner och också mer fredliga förändringar i samhället.

Vårt ämne är långt ifrån uttömt och slutforskat. Framtida forskning kunde gärna gå vidare där vi slutade. En historiker kunde till exempel göra internationella jämförelser för att se hur sambandet mellan språkplanering och konstruktionen av nationella identiteter tagit sig uttryck på andra håll i världen. På så vis kunde man bättre

belysa såväl det typiska som det unika i fallet svenskan i Finland. För språkvetare ökar de tekniska förutsättningarna hela tiden, och med allt större korpusar med allt mer avancerad teknik kan man snart undersöka finlandismer i riktigt stora mängder text och i många olika genrer. Med bättre teknik kommer man förhoppningsvis dessutom att kunna göra det automatiserat, på ett sätt som gör att forskningen i mindre grad blir beroende av den enskilda forskarens språkkänsla.

Jennica och jag är hedrade och djupt tacksamma över att Svenska litteratursällskapet har understött vår forskning finansiellt och dessutom har beslutat ge oss statsrådet Mauritz Hallbergs pris. Som representanter för var sin disciplin – historia respektive språkvetenskap – är vi särskilt glada över att sällskapet har beslutat att uppmärksamma oss tillsammans. I grund och botten har vi behandlat samma tema, men använt olika glasögon och olika verktyg. Detta har sällskapet uppenbarligen förstått och uppskattat, och det tackar vi för.

Jag ber att få utbringa en skål för statsrådet Hallberg och för Svenska litteratursällskapet. ■

PRISMOTIVERINGEN FÖR STATSRADET MAURITZ HALLBERGS PRIS 2013

En systematisk verksamhet för att normera språk inleddes genom akademier (den franska 1636 och svenska 1786), anglosaxiska ordboksprojekt och stilbildande författare (Goethe, Schiller). Mera genomgripande blev normering och språkplanering emellertid med den stora standardiseringsvåg som karakteriseras av normaltid, metersystem och folkskola. I en del länder, bl.a. de nordiska har språkvården överförs till särskilda statliga organ.

Språknormeringen var emellertid en kulturellt komplicerad fråga – det fanns inget språkligt mått i Paris eller språkmeridian i Greenwich som man kunde konsultera. I många fall rädde det inte ens enighet om vad som konstituerade ett separat språk – i motsats till bl.a. dialekter och sociolekter. I nationalismens tidevarv blev sådana frågor politiskt laddade såväl i fråga om inkluderande statsspråk (serbo-kroatiska, tjeckoslovakiska) som minoritetsspråk, särskilt i fråga om pluricentrika språk och grupper som språkligt orienterade sig mot externa centra (tyskar i många länder, den italienska irredentan) eller framträdde med nya anspråk på att tala ett separat språk.

Det är ett vittnesbörd om historiens mångfald att Hallbergska priset för år 2013 delas mellan två doktorsavhandlingar, som behandlar normeringsproblem ur olika synvinklar. Jennica Thylin-Klaus *”Den finländska svenskan” 1860–1920. Tidig svensk*

språkplanering i Finland ur ett idéhistoriskt perspektiv söker som titeln anger bakgrunden och motiven till varför man beslöt sig för att svenskan i Finland skulle följa (riks) svenska normer. Charlotta af Hällström-Reijonen granskar åter i *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag* de oundvikliga följderna: om finlandismer inte hade funnits hade man blivit tvungen att uppfinna dem.

Thylin-Klaus visar att valet av svensk språknorm stöddes av de flesta av landets fåtaliga nordister, men föregicks av en livlig diskussion. Det omfattades inte enhälligt av de bildade. För många öppnade sig apokalyptiska undergångsperspektiv om man avlägsnade sig från svenskan i Sverige. Många ville dock ha större spelrum för finländska variationer eller kände motvilja mot ett tvång att följa förebilder som kändes främmande. Normeringen var heller inte fullständig – utanför stod en tid rättskrivningen då de privata skolorna följde A. O. Freudenthals moderata nystavning, medan statsskolorna tvingades följa Svenska Akademiens ortografi, samt teaterspråket, där man efter en lång och intensiv debatt accepterade ett inhemskt teaterspråk, den s.k. skillnadskan – att Hamlet skulle tala sibbodialekt kom emellertid inte i fråga.

Även om resonemang och argument framfördes i nationalismens tidevarv visar Thylin-Klaus analys av debatten hur många

som fortfarande är aktuella. Intressant nog framträder liknande drag och kontinuiteter också i fråga om språkvården. af Hällström-Reijonen påpekar att finskan genomgick en normeringsprocess i flera skeden, medan ”den finländska svenskan” bara hade en implementeringsfas, men att denna å andra sidan fortfarande pågår. Hennes fallstudier i material från redigeringen av Karl August Tavaststjerna, *Hufvudstadsbladet* och akademiska föredrag antyder att språkvårdsideologin har haft genomslag, men att kampen mot finlandismer inte gett de resultat språkvårdarna önskat. I fråga om akademiskt tal och skrift var kampanjen framgångsrik, men många av Hugo Bergroth identifierade fast förankrade finlandismer frodas fortfarande, nya har tillkommit och endast en del innovationer har kunnat ”mötas i grinden”.

Avhandlingarna ger ur var sitt perspektiv gedigna bidrag till svenskans normering i Finland, tillsammans belyser de också på ett fascinerande sätt de nationella identitetsfaktorer som språkets normering aktualiserade. De är dessutom välskrivna; vilken icke-invid kunde ha trott att stav- och språkfel kunde vara så intressanta – och så engagerande för samtid och nutid.

Se intervjuer med Charlotta af Hällström-Reijonen på webben:

» www.sls.fi > Pris och stipendier > Intervjuer med pristagare

Årsmötet

Akademilektorn Ann-Catrin Östman invaldes som ny medlem i litteratursällskapets styrelse vid årsmötet den 8 april 2013. Östman är akademilektor i historia vid Åbo Akademi. Hon disputerade 2001 med avhandlingen *Mjök och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbrukssamhälle ca 1870–1940*. Östman efterträder professor Max Engman som hade undanbett sig återval. Årsmötet återvalde styrelsemedlemmarna Henrik Meinander, Tom Moring och Camilla Wide för perioden 2013–2015, samt finansrådsmedlemmen Jannica Fagerholm för perioden 2013–2016.

Vid sitt konstituerande möte den 18 april 2013 valde styrelsen språkvetaren, professor Fred Karlsson till ny ordförande efter professor Max Engman. Fred Karlsson har varit medlem av SLS styrelse sedan 1996. Till ny vice ordförande valdes professor Clas Zilliacus. Professor Marika Tandefelt återvaldes till sekreterare och kommerserådet Magnus Bargum till skattmästare. ■

Ann-Catrin Östman.
Foto: Åbo Akademis bildbank

Fred Karlsson.

Liisa Hakamies-Blomqvist.
Foto: privat

Utnämning vid SLS

Fil.dr Liisa Hakamies-Blomqvist har utnämnts till förlagschef vid SLS från den 6 maj 2013. Hon var tidigare direktör vid Finlands Akademi, enheten för kultur- och samhällsvetenskaplig forskning. ■

Flytt till nytt kontor för många SLS medarbetare

I maj 2012 köpte SLS aktiemajoriteten av Skogsindustrins hus vid Snellmansgatan 13. Efter ett intensivt år av planering och renovering är SLS nya kontor i husets tredje våning inflyttningsklart. Efter semestrarna flyttar närmare 50 anställda in i det nyrenoverade kontoret. Fram till dess har de jobbat utspridda på olika adresser i Kronohagen. Till det nya kontoret flyttar förlaget, forskningssektorn, kommunikationsenheten och informationsförvaltningen. Verksamheten i SLS hus vid Riddaregatan 5 fortsätter som förut med arkiv, bibliotek, administration och förmögenhetsförvaltning. Också de välbekanta föredragskvällarna fortsätter i auditoriet på Riddaregatan. ■

HISTORISKA och LITTERATURHISTORISKA STUDIER

Nytt granskningsförfarande för HLS

Historiska och litteraturhistoriska studier (HLS) blir en s.k. *peer review*-publikation från och med nr 89, som utkommer 2014. HLS är Svenska litteratursällskapets årsbok och i boken publiceras artiklar inom historia och litteraturvetenskap. *Peer review*-granskningen innebär att både erbjudna och beställda artiklar kommer att granskas av två utom-

stående sakkunniga innan de antas för publicering. Tidigare har bokens redaktörer stått för sakkunniggranskningen, men sällskapet vill med den utomstående granskningen ge historiker och litteraturvetare ytterligare ett forum för utgivning som uppfyller de formella kriterierna för vetenskaplig publicering. SLS övriga utgivning har av hävd granskats av

utomstående sakkunniga innan utgivningsbeslut har fattats, vilket innebär att förfarandet härfter kommer att gälla alla publikationer som SLS ger ut.

De som önskar få artiklar publicerade i HLS 89 kan lämna in manuskript till SLS förlag senast den 31 oktober 2013; se adressuppgifter på bakpärmerna av *Källan*. ■

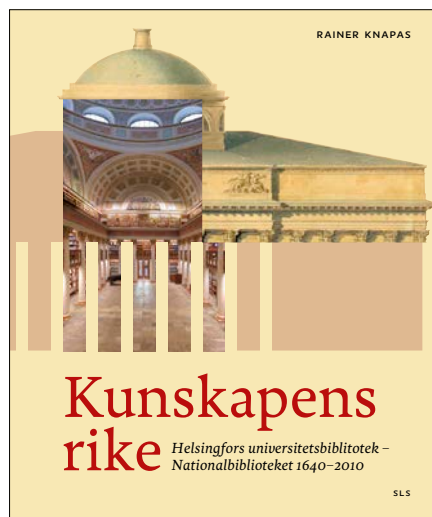
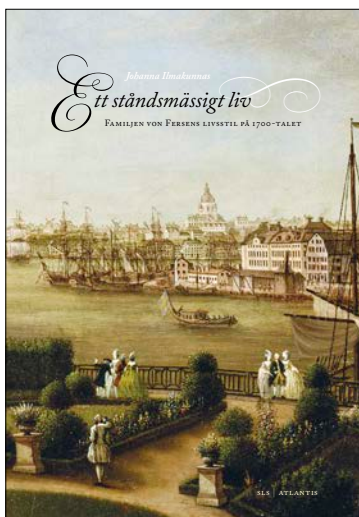
Pris till SLS-författare

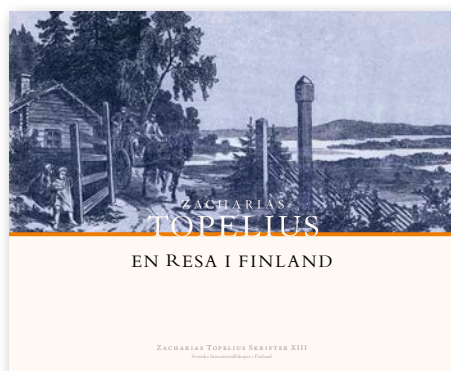
Historikern, fil.dr Johanna Ilmakunnas har belönats med Svenska Akademiens gustavianska stipendium, som "utdelas för betydelsefulla bidrag till utforskandet av den gustavianska tidens historia". Johanna Ilmakunnas bok *Ett ståndsmässigt liv. Familjen von Fersens livsstil på 1700-talet* utkom i svensk översättning hos SLS 2012. Originalutgåvan på finska gavs ut av Finska litteratursällskapet (SKS) 2011.

Kultur- och konsthistorikern, fil.dr. h.c. Rainer Knapas bok *Kunskapens rike. Helsingfors universitetsbibliotek – Nationalbiblioteket 1640–2010* har också blivit prisbelönad under våren. Rainer Knapas belönades med Karl Emil Tollanders pris vid SLS årshögtid den 5 februari; prismotiveringen kan läsas på s. 40 i detta nummer av *Källan*. En intervju med Rainer Knapas finns på sällskapets webbplats www.sls.fi > Pris & stipendier.

Också bokens grafiska utformning har väckt uppmärksamhet. Den grafiska formgivaren Markus Itkonen tilldelades ett he-

dersomnämmande för boken av Kommittén för Finlands bokkonst, som årligen delar ut pris för de vackraste böckerna. ■

VÅREN 2013

ZACHARIAS TOPELIUS

En resa i Finland

Zacharias Topelius skrifter XIII

Utgivare Katarina Pihlflyckt

Zacharias Topelius presenterar Finlands natur, folk och historia med anekdotisk lätthet i bildverket *En resa i Finland*. Topelius återkommer här till många av sina favoritteman, såsom landhöjningen, skogsskövlingen och djurskyddet, och återanvänder tidigare material. Beskrivningarna ingår i hans strävan att bygga upp en nationell självkänsla och få sina landsmän att se värdena i den finska naturen och hos det finska folket. Texterna växelverkar med ett rikt bildmaterial av Finlands främsta konstnärer. I detta band återges den svenska texten för första gången sedan originalupplagan 1872–1874 tillsammans med de 38 illustrationerna. I inledningen och kommentarerna beskriver Katarina Pihlflyckt verkets tillkomst och visar hur Topelius återanvänder texter, medan Rainer Knapas presenterar landskaps- och genremåleriet på 1870-talet.

XXVII + 173 s., inbunden, illustrerad
Pris 38 €. ISBN 978-951-583-260-3

MARIKA TANDEFELT

Prima vara!

Språk- och stilhistoriska studier i finlandssvenska och svenska varuhusannonser under 1900-talet

Vad säger språket i tidningsannonser om språkbruket och språkets utveckling? I fem delstudier analyserar Marika Tandefelt svensk språkutveckling under 1900-talet utifrån tidningsannonser som varuhusen Stockmann i Helsingfors och Nordiska kompaniet (NK) i Stockholm har publicerat. Hur förändras språket i tidningsannonserna i jämförelse med den allmänna språkutvecklingen? Är annonsspråket mer formellt och skriftspråkligt eller mer talspråkligt än språket inom andra genrer? Förändras svenskan i olika takt i Sverige och Finland? Studierna visar bl.a. hur rättstavningsreformen 1906 långsamt börjar tillämpas i annonsspråket och hur verben förlorar sin pluralisändelse.

En studie om tilltalet i annonserna visar hur varuhusen småningom börjar dua sina kunder, först i annonser riktade till ungdomar. En studie om balansen mellan olika ordklasser visar att adjektiven genomgående är vanliga i de båda varuhusens annonser, medan verb förekommer mer sparsamt. Den sista studien handlar om hurdana adjektiv som används.

221 s., häftad, illustrerad
Pris 30 €. ISBN 978-951-583-266-5

KARI TARKIAINEN & ÜLLE TARKIAINEN

Provinserna bortom havet

Estlands svenska historia 1561–1710

I juni 1561 övertog Sverige staden Reval, nuvarande Tallinn, med omgivande landsbygd. Detta innebar samtidigt början på Sveriges stormaktstid. *Provinserna bortom havet* är den första heltäckande framställningen på svenska om Estlands historia under den tid då området var en del av det svenska väldet. Det var en dramatisk period präglad av återkommande krig, hungersnöd och pestepidemier i de baltiska provinserna. Samtidigt utvecklades samhället genom reformer inom utbildning, kyrka och rättsväsende samt inom jordbruket. De baltiska böndernas ställning var en brännande fråga i provinsernas förhållande till moderlandet, men trots skarpa yttranden av flera svenska kungar avskaffades inte livegenskapen.

Boken handlar om Estlands, Livlands och Ösels historia från 1561 fram till 1710, då de baltiska provinserna gick förlorade till Ryssland under stora nordiska kriget. I boken balanseras ett svenskt perspektiv med ett estniskt och även baltiskt på ett unikt sätt. Boken visar författarnas djupa förtrogenhet med såväl svensk som estnisk historia och med källmaterialet i de båda länderna, och den beaktar även den senaste estniska forskningen på området.

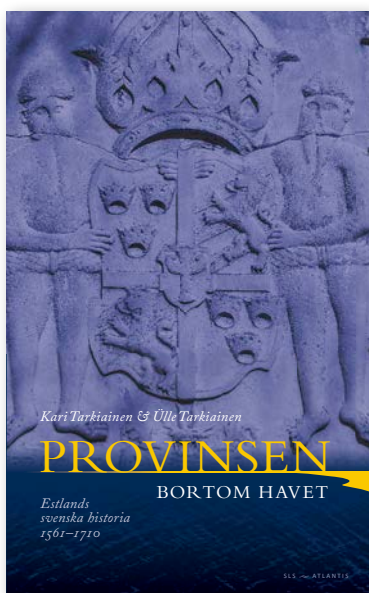
379 s., inbunden, illustrerad
Pris 40 €. ISBN 978-951-583-265-8

THOMAS EK

Ljuset har djup

Jarl Hemmer och idyllen

Jarl Hemmer (1893–1944) var under sin livstid en uppburen författare, men intresset för denne författare i skärningspunkten mellan

Nya böcker från SLS

tradition och modernism har varit litet efter hans död. Här undersöker Thomas Ek idyllen som en nyckel till Jarl Hemmers liv och författarskap, med tyngdpunkt på Hemmers lyrik och episka diktning. Genom brev och annat efterlämnat arkivmaterial följer Ek Hemmer från ungdomstiden och debuten med *Röster* via inbördeskriget, den hårda debatten med modernisterna på 1920- och 1930-talet fram till krigstiden och Hemmers sista år då religionen kom att spela en stor roll för honom.

Vilka olika innebörder och funktioner får Hemmers idyller? Ek visar att idyllen som litterär genre och livshållning utvecklas genom hela författarskapet. Hemmers idyll fick tidigt mörka stråk och motsättningen mellan ljus och mörker är ett genomgående tema. För Hemmer blev idyllen ett sätt att hantera personliga kriser, men även att civilisationskritiskt ta ställning till tidens ideal, särskilt i de episka idyllerna som utspelar sig på landsbygden.

359 s., häftad, illustrerad
Pris 28 €. ISBN 978-951-583-264-1

han skrev på svenska med arabisk skrift för att inte röja sin egentliga identitet.

Ca 500 s., inbunden, illustrerad, utkommer i augusti. Pris ca 44 €. ISBN 978-951-583-269-6

JOHANNA WASSHOLM &
CHRISTER KUAJA

Gården vid kanalen Strömma gårds historia

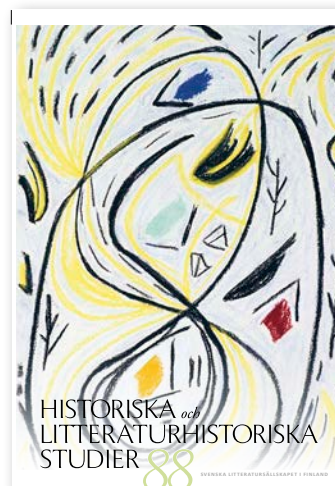
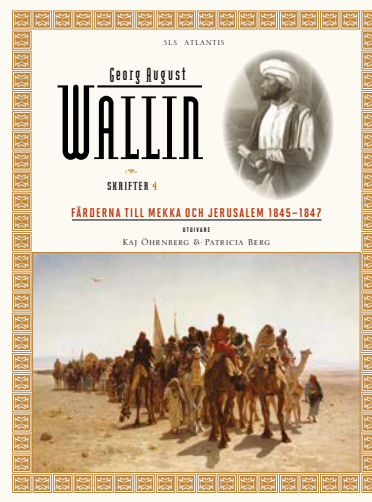
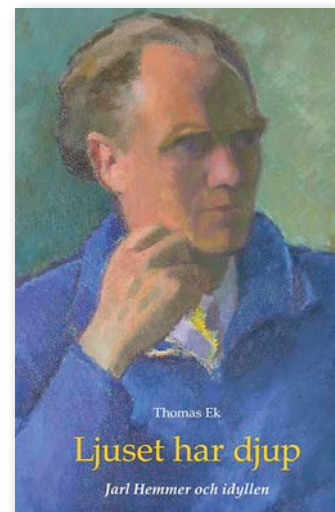
Strömma gård ligger i Bjärnå, mellan fastland och skärgård, mellan finskt och svenskt och vid ett sund som historiskt har varit en viktig kommunikationsled. På 1840-talet byggdes Strömma kanal på gårdens mark, vilket starkt påverkade både livet på gården och förutsättningarna för utvecklingen av näringslivet. I boken presenteras gårdens mångskiftande historia fram till i dag, med tyngdpunkt på de två senaste århundradena.

Ca 180 s., inbunden, illustrerad, utkommer i augusti. Pris ca 34 €. ISBN 978-951-583-263-4

Historiska och litteraturhistoriska studier 88

Redaktörer Jennica Thylin-Klaus & Julia Tidigs

100-årsminnet av författaren Mirjam Tuominens födelse uppmärksammas med essäer av Tuva Korsström och Monika Fagerholm. Johanna Wassholm skildrar händelserna i Moskva 1812 ur de finska studenterna E. G. Ehrströms och C.G. Ottelins perspektiv. Professorn och kulturpersonligheten Jakov Grot ägnas två artiklar: Kirsti Ekenon presenterar Grot som grundare av Slaviska biblioteket vid universitetet i Helsingfors medan Liisa Byckling redogör för de första åren av

HÖSTEN 2013

GEORG AUGUST WALLIN

Skrifter 4

Färderna till Mekka och Jerusalem 1845-1847

Utgivare Kaj Öhrnberg & Patricia Berg

"Och framför allt jag älskar beduinen och hans öken", skriver orientalisterna Georg August Wallin i ett brev efter sin första ökenfärd på Arabiska halvön 1846. I den fjärde delen av Wallins samlade dagböcker och brev får vi följa honom under två ökenfärder. Den första förde honom bl.a. på vallfärd till Mekka och Medina, men framför allt vistades han fyra månader i staden al-Jauf i den norra delen av Arabiska halvön, där han gjorde anteckningar både om det talade språket och om vardagslivet bland ortsbefolkningen. Den andra ökenfärden gick till Syro-Palestina, där han besökte kristendomens, judendomens och islams gemensamma heliga platser. Wallin reste som muslim och i denna volym ingår också dagboksanteckningar som

Nya böcker från SLS

vänskapen mellan Grot och J. L. Runeberg. Vesa Oittinen undersöker Finlands intresse för Marx och Marx intresse för Finland under 1800-talet. Fredrik Hertzberg lägger fram nya rön kring modernisten Gunnar Björlings släktbakgrund och Trygve Söderling berättar om reaktionerna på den kontroversiella kritikergiganten Georg Brandes två besök i Finland. Piotr Wawrzeniuk analyserar perceptionen av historia och ras i Finland i polsk militärrapportering under mellankrigstiden. I föredraget från litteratursällskapets årsfest lyfter Allan Rosas fram såväl individens skyldigheter som dennes rättigheter i ett modernt rättssamhälle.

220 s., häftad, illustrerad, utkommer i augusti. Pris 28 €. ISBN 978-951-583-267-2

ANDERS CHYDENIUS

Samlade skrifter 2, 1765–1776

Utgivare Maren Jonasson & Pertti Hyttinen

Kyrkoherden och riksdagsmannen Anders Chydenius (1729–1803) var en mångsidig skriftställare och en framstående politisk aktör, som bl.a. deltog i riksdagarna i Stockholm på 1760-talet. I *Samlade skrifter* utges hans skriftliga kvarlåtenskap i textkritisk form. De flesta skrifterna i den andra delen kom till i slutskedet av riksdagen 1765–1766, då kampen om bland annat tryckfrihetsförordningen var som mest intensiv. Till de mest kända alstren i det här bandet hör *Rikets hjälp, genom en naturlig finance-system*, vars publicering ledde till att Chydenius blev utesluten ur prästeståndet och tvingades lämna riksdagen. 1770-talet förde med sig en ny utmaning för Chydenius: Hur skulle han förhålla sig till Gustav III:s återställda kungamakt?

Ca 550 s., inbunden, utkommer i augusti. Pris ca 44 €. ISBN 978-951-583-238-2

SABIRA STÅHLBERG

K. E. Ståhlberg

Fotograf, filmskapare och entreprenör

Karl Emil Ståhlberg (1862–1919) var den nya tidens entreprenör i sekelskiftets Finland. Han anammade tidigt nymodigheter som fotografering, film, cyklar och bilar och introducerade dem med entusiasm i hemlandet. Han var själv en skicklig fotograf, men inom sitt företag Atelier Apollo engagera-

de han också andra nyskapande fotografer som I.K. Inha. Även inom filmen var han en föregångare som både producerade och importerade filmer och drev biografialonger. Boken om Ståhlberg är den första egentliga biografien över denne rastlöse kosmopolit.

Ca 280 s., inbunden, illustrerad, utkommer i oktober. Pris ca 38 €. ISBN 978-951-583-268-9

ZACHARIAS TOPELIUS

Hertiginnan af Finland och andra historiska noveller

Zacharias Topelius Skrifter V

Utgivare Pia Forssell

Hertiginnan af Finland (1850) innehåller både en skildring av hattarnas krig och romantiska förvecklingar. De tre andra novellerna utspelar sig under Gustav III:s krig. De fyra verken skrevs mellan 1846 och 1856. *Hertiginnan af Finland och andra historiska noveller* är del V i den vetenskapliga utgåvan Zacharias Topelius Skrifter. Utgivare är Pia Forssell, i inledningen medverkar Matti Klinge.

Ca 480 s., inbunden, utkommer i oktober. Pris ca 26 €. ISBN 978-951-583-270-2

MIKAEL HISINGER

Resedagbok från Europa 1783–1784

Utgivare Jouni Kuurne

Den unge fortifikationsofficeren Mikael Hisinger begav sig på en studieresa till kontinenten tillsammans med officerskollegan Carl Råbergh 1783. Under sin grand tour skul-

le de främst studera befästningsverk, men de bekantade sig också med järnbruk, civil arkitektur, antik konst och trädgårdar. En av de starkaste upplevelserna var parken Ermenonville utanför Paris, anlagd i den nya engelska stilen. En del av intrycken från resan omsatte Hisinger senare i praktiken på Fagervik i västra Nyland, där han blev brukspatron efter sin far och anlade en park i engelsk stil. Resedagboken utges med kommentarer.

Ca 300 s., inbunden, illustrerad, utkommer i november. Pris ca 40 €. ISBN 978-951-583-246-7

JOHANNA WASSHOLM

Svenskt, finskt och ryskt

Nationens, språkets och historiens dimensioner hos E. G. Ehrström 1808–1835

Eric Gustaf Ehrström (1791–1835) var lektor i ryska och blev kyrkoherde i S:t Katarina svenska församling i S:t Petersburg. Han var en av de tidigaste förespråkarna för finskan som nationalspråk, men hävdade också att kunskaper i ryska språket var en nationalnöd-vändighet i Finland, medan han i det mångspråkiga S:t Petersburg däremot såg det som sin uppgift att försvara det svenska modersmålet. Vilka faktorer bidrar till att en individ i olika situationer betonar aspekter av det nationella på olika sätt? Hur byggs nationella identiteter upp? Johanna Wassholm undersöker hur Ehrström under olika tider och i olika roller såg på finskt, svenskt och ryskt.

Ca 250 s., häftad, illustrerad, utkommer i november. Pris ca 34 €. ISBN 978-951-583-190-3

Topelius korrespondens med Albert Bonnier

Förlags- och översättarkorrespondens (första delen)

Zacharias Topelius Skrifter XX

Utgivare Carola Herberts

Korrespondensen mellan Zacharias Topelius och Albert Bonniers förlag ges ut i digital form i slutet av september. Liksom Topelius övriga handskrivna material, som föreläsningar och journaler, publiceras breven endast digitalt, på webbadressen www.tope-lius.fi, där också de övriga hittills utgivna delarna av Zacharias Topelius Skrifter finns fritt tillgängliga. Brevväxlingen är en del av brevtgåvan *Förlags- och översättarkorrespondens*, som publiceras i sin helhet 2014.

Korrespondensen med Bonniers förlag innehåller 523 brev och 10 kontrakt. De spänner över en tidsperiod på 43 år (1855–1898). Breven ger en inblick i hur utgivningsvillkoren förhandlades fram och hur förläggaren på olika sätt ger avtryck i verken. Breven belyser också Topelius eget förhållande till sitt författarskap och åskådliggör hur samtidens materiella och kulturella villkor påverkade utgivning och avsättning.

ZTe
WWW.TOPELIUS.FI